ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենքնեզով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրօպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նախ իրն հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով)։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՃՈՒՐԴ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

„Երեւանեան Ջրանցք" Ընկերութեան Խորհուրդը օգոստոսի 3-ին սոյն թւի նշանակել է ԱՃՈՒՐԴ Երեւանում, Առեւտրական Տուն Ա. և Տ. Աֆրիկեանների գրասենեակում, ճողային և սալայատակելու աշխատանքների (мостов. работ.), ըստ նախահաշւի 13,622 ր. 27 կ. գումարի։
Գրաւական պահանջվում է՝ կանխիկ կամ տոկոսաբեր թղթերով—10%, երաշխաւորութեամբ—25%։
Տեխնիկական թղթերի և հաշիւների հետ կարելի է ծանօթանալ յիշեալ գրասենեակում։
Փակ ծրարները կընդունվեն նոյն գրասենեակում մինչև օգոստոսի 3-ի ցերեկվայ ժամը 12-ը։
(20, 25, 28, 30) առ. 850. 4—3

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Որքան ճիշդ է այն լուրը՝ թէ Թիւրքիան վճռել է յարել երեքպետեան դաշնակցութեան։

Այդ որոշակի դեռ յայտնի չէ։ Բայց քաղաքական համախմբումների և դաշտաւորութիւնների ժամանակ նկատի են առնվում ամեն տեսակ կարելիութիւններ։

Թիւրքիան դժգոհ է իր միջազգային դիրքից։ Նա եթէ մի կերպ հաշտվեց Բօլգարիայի կատարեալ անկախութեան և Բօսնիա-Հերցեգովինայի վերջնական անջատման գաղափարների հետ, դա դեռ չէր նշանակում, թէ նա տրամադիր է որևէ կորուստներ ունենալ Մակեդօնիայում և յունական ծովաշրջաններում։

Թիւրքիան ինքն էլ գիտէ, որ իր տիրապետութիւնը Կրետէում միայն ձևական է և պաշտօնական, իսկ իրապէս նա ոչ մի կապ չունի Թիւրքիայի հետ, այնու ամենայնիւ նա ոչ մի կերպ չէ ցանկանում հաշտվել Կրետէի անջատման գաղափարի հետ, համարելով այդ գործողութիւնը ստորացում Թիւրքիայի միջազգային պատուի և նշանակութեան համար։

Թիւրքիայի կառավարութիւնը ցանկանում է, որ նրա քաղաքական հեղինակութիւնը և միջազգային դիրքը ճանաչված լինեն քաղաքական աշխարհում։ Եւ եթէ այդ դիրքը պահպանելու համար նրան հարկաւոր է յարել որևէ քաղաքական համախմբման, նա պատրաստ է այդ էլ անել։

Եւրօպական խոշոր պետութիւնները ներկայումս բաժանված են երկու խոշոր համախմբումների։ Մի կողմում կանգնած է երեքպետեան դաշնակցութիւնը, որը բաղկացած է Գերմանիայից, Աւստրիայից և Իտալիայից, միւս կողմում՝ Ռուսաստանը, Ֆրանսիան և Անգլիան, որոնք թէև չեն կազմում երեքպետեան դաշնակցութիւն, բայց մասնաւոր համաձայնութիւններով միացած են իրար հետ։ Միևնոյն ժամանակ Ռուսաստանը և Անգլիան՝ իւրաքանչիւրը առանձին՝ համաձայնութիւններ են կայացրել Ճապօնիայի հետ։

Եթէ այդ դասաւորութիւնների մէջ ցանկանայ դեր կատարել նաև Թիւրքիան և կապվի երեքպետեան դաշնակցութեան հետ, անշուշտ, նա մեծ աջակցութիւն ցոյց կը տայ երեքպետեան դաշնակցութեանը, որի համար թիւրքական ռազմական ույժը կարևոր նշանակութիւն ունի։

Բայց արդեօք շատ բան կը շահի՞ ինքը Թիւրքիան այդ դաշնակցութեանը յարելուց։

Կասկածելի է։

Յիրաւի, եթէ գործերը գնան նպաստաւոր Թիւրքիայի համար, նա միայն կը պահպանէ իր ներկայ դիրքը և աւելի ոչինչ։ Իսկ եթէ պատերազմը ունենայ երեքպետեան դաշնակցութեան համար աննպաստ վախճան, այն ժամանակ հանդէս կը գայ Թիւրքիայի բաժանման հարցը, իբրև հերթական հարց։ Եւ անշուշտ եւրօպական պետութիւնների համար աւելի ախորժելի կը լինի, եթէ պատերազմի անաջողութիւնը հաւասարակշռվի Թիւրքիայի զոհաբերութեամբ։

Որքան էլ ներկայ միջազգային հանգամանքները նպաստաւոր երևան օսմանցիների աչքում յօգուտ երեքպետեան դաշնակցութեան, այնու ամենայնիւ նրանք յուսախաբութիւններ են։ Թիւրքիան, որ անմիջապէս պէտք է շփվի ռուսների և անգլիացիների հետ, [illegible]

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 28 յուլիսի

Պաշտօնական Բարձրագոյն հրովարտակ։

Առաջին։

Աստուծոյ գթութեամբ ՄԵՆՔ, Նիկօլայ Երկրորդ, Կայսր եւ Ինքնակալ համայն Ռուսաստանի, Թագաւոր Լեհաստանի, Մեծ Իշխան Ֆինլանդիայի եւ այլն, սրանով յայտարարում ենք, որ ՄԵՆՔ բարի համարեցինք Բարձրագոյնս հրամայել Մեր Ֆինլանդական գեն.-նահանգապետ գեն.-լէյտենանտ Զէյնին բանալ Մեր անունից առ $1/_{14}$ սեպտեմբերի 1910 թ. Ֆինլանդական Մեծ Իշխանութեան արտակարգ Սէյմը։ Ի հաստատութիւն որի ՄԵՆՔ ստորագրեցինք այս՝ սեփական՝ ձեռքով։

ՆԻԿՕԼԱՅ

Պետերհօֆ, 27 յուլիսի (9 օգոստոսի) 1910 թիւ, մինիստր ստատս-սեկրետար Լանգօֆ։

Երկրորդ։

Աստուծոյ գթութեամբ ՄԵՆՔ, Նիկօլայ Երկրորդ, Կայսր եւ Ինքնակալ Ռուսաստանի, Թագաւոր Լեհաստանի, Մեծ Իշխան Ֆինլանդիայի եւ այլն, յայտնում ենք Ֆինլանդիայի Մեր բոլոր հաւատարիմ հպատակներին, որ ՄԵՆՔ Պետական Խորհրդի ու Պետական Դումայի կողմից հաւանութիւն ստացած եւ ներկայ 1910 թւի յուլիսի 7/20-ին մեր կողմից հաստատված սէյմի կանոնադրութեան 19-րդ պրակի իսկական իմաստի հիման վրա բարի համարեցինք ներկայ 1910 թւի սեպտեմբերի 1/4 ին հրաւիրել արտակարգ սէյմ երկու ամիս ժամանակով, որտեղ սէյմի պատգամաւորները պէտք է՝ յուլիսի 17-ին Մեր հաւանութիւն տուած օրէնքի երկրորդ մասի համաձայն՝ [illegible]

ՆԻԿՕԼԱՅ

Պետերհօֆ, 27 յուլիսի (9 օգոստոսի) 1910 թ., մինիստր ստատս-սեկրետար Լանգօֆ։ (Հ. Գ.)

Պետերբուրգ, 28 յուլիսի

Յուլիսի 28-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, բաղդ ունեցան Թագաւորին ներկայանալու [illegible] օֆիցերները, թւով 185 հոգի. Պետերհօֆում [illegible] (Հ. Գ.)

Տուրին, 28 յուլիսի

Թագաւորի, արքայական տան, մինիստրների, սենատի ու պատգամաւորների պալատի նախագահների և Իտալիայի բոլոր մասերից եկած պատգամաւորութիւնների ներկայութեամբ Պիէմօնտեան պարլամենտի պատմական դահլիճում կոմս Կավուրի ծննդեան 100-ամեակի յիշատակը տօնվեց հանդիսաւոր կերպով։ Մի ընդարձակ ճառ արտասանեց Լուցցատին՝ Իտալիան միացնող մեծ մարդուն նուիրված։

(Հ. Գ.)

—

Պետ. Հեռ. գործակալութիւնը հաղորդել էր, թէ օսմանեան պարլամենտի անդամ Կ. Բաստրմաճեանի գործը նպաստաւոր ընթացք է ստանում։ Մեր ընթերցողներին կարող ենք հաղորդել, որ բանակցութիւնները շարունակվում են։ Բաստրմաճեանը դեռ Թիֆլիսումն է և ազատ չէ թողնված։ Նրան դեռ չեն հարցաքննել այն գործի մասին, որի համար կալանաւորել են։ Նրան առաջարկած են եղել բանտարգելութիւնից ազատ կացուցանելու համար ներկայացնել գրաւական։ Շուտով սպասվում է ծագած խնդրի լուծումը։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Կ. Պօլիս, 28 յուլիսի

Հիլմի փաշան մայոր Լիւթֆի-բէյի հետ միասին ուղևորվեցին Անտիվարի «Համիդիէ» գրահանաւով։

Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն ֆինանսների մինիստր Ջաւիդը Պարիզում պայմանաւորվել է տեղական մի խումբ բանկիրների հետ 6 միլիոն ֆ. թիւրքական լիրա փոխառութիւն բաց թողնելու համար։ (Հ. Գ.)

—

Նիւ-Եօրկ, 28 յուլիսի

Կ. Պօլիս են ուղևորվում ֆինանսիստների կողմից պատուիրակներ Փոքր-Ասիայի հանքային հարստութիւնների շահագործման կապալներ վերցնելու նպատակով։ Երկաթուղիների շինութեան համար անհրաժեշտ 20 միլիօն ֆունտ գումարը արդէն ապահովված է։ Այստեղ ստացված տեղեկութիւնների համաձայն թիւրք կառավարութիւնը համակրանքով է վերաբերվում ամերիկական ձեռնարկուների ծրագիրներին։ (Հ. Գ.)

—

Թէհրան, 28 յուլիսի

Շուկաները փակված են։ Սօցիալ-ռևօլիւցիօնէրները բաստ նստեց Աբդուլազիմի մզկիթում։ Վաճառականների մի մասը հետ միասին բաստ են նստել թիւրքական դեսպանատանը նաև ֆէդայիների պարագլուխները։ (Հ. Գ.)

—

Թէհրան, 28 յուլիսի

Շուկաները փակված են։ Աբդուլազիմ է ուղարկված մի զօրամաս բախտիարներին զինաթափ անելու համար։ Ջերգամ-ուս-Սալթանէն ներս խուժեց Աթաբէգի ծառաստանը։ Բախտիարները բոլորովին թալանեցին այնտեղի պալատը, կողոպտեցին նաև մօտակայքում գտնվող ռուսահպատակների մի քանի տներ, ի միջի այլոց, շահի դաստիարակ Սմիրնովի բնակարանը։

(Հ. Գ.)

—

Թաւրիզ, 28 յուլիսի

Այստեղ հասաւ Թէհրանից փախած Թաղի-զադէն։ Թէհրանում կալանաւորված Սաթթար խանի և Բաղըր խանի կուսակիցները հեռագրով պահանջում են ազատել իրանց։ Նրանց կալանաւորութեան լուրը ազգաբնակութեան կողմից ընդունվել է անտարբերութեամբ։ (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Մեր դպրոցների անցեալը կրել է ճակատագրի նոյն անողոք հարուածները, որոնց ենթարկվել է և հայ ժողովուրդը։ Հայ դպրոցների ողբերգական անցեալը՝ երկու անգամ նահատակօրէն փակվելն և նորից վերաբացվելը, այն էլ մի շատ կարճ ժա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

XVIII ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿՈՆԳՐԵՍ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

II

Ստոկհօլմ, 18/31 յուլիսի

Ինչպէս հաղորդեցի, նախ քան կօնգրէսի բացումը տեղի ունեցաւ Սկանդինավեան երկիրների (Շուէդիայի, Նորվէգիայի և Դանիայի) խաղաղութեան ազգային ընկերութիւնների պատգամաւորական համագումարը։

Այդ համագումարը զբաղվեց երկու օր իր տեղական հարցերով, մշակեց այն առաջարկները, որոնք պէտք է առաջարկվեն համաշխարհային կօնգրէսին, իբրև միջազգային հարցեր։ Ամեն մի նիստ սկսվելուց առաջ ժողովականները, ի ձայն երաժշտութեան, երգում էին շուէդական, նորվէգիական և դանիական օրհներգները և ազգային երգեր։ Նոյն երգերով վերջանում էին նիստերը։ Ժողովի դահլիճում պսակներով զարդարված էր Ալֆրեդ Նոբէլի պատկերը՝ իբրև մի ազգային գործչի, որ ամենից շատ նպաստել է խաղաղասիրութեան գաղափարին, հատկացնելով մրցանակ, ի թիւս այլոց, և այն անձանց համար, որոնք առանց խտրութեան ցեղի, կրօնի և սեռի՝ ամենից շատ աշխատել են համաշխարհային խաղաղութեան համար։

Իմ ուշադրութիւնս գրաւեց առանձնապէս մի հանգամանք։ Մի օրիորդ, որ, ինչպէս ասացին, Ստոկհօլմի քաղաքագլխի քոյրն է, առաջարկեց թոյլ տալ մի բողոք ներկայացնել ժողովի քննութեան՝ Ֆինլանդիայի առիթով, սակայն նախագահը յայտնեց, որ ֆինլանդական հարցը ժողովի օրակարգի մէջ չը լինելով չէ կարող թոյլատրել։ Օրիորդը բողոքեց. այն ժամանակ նախագահը բացատրեց, թէ ինչու չէ կարող թոյլ տալ։ «Մենք մեծ համակրութիւն ունենք Ֆինլանդիայի համար,—ասաց նա,— բայց ֆինլանդական հարցը ազգային հարց չէ, այլ մեր դրացի և բարեկամ երկրի մի ներքին հարց։ Յամենայն դէպս, այդ հարցը կարող է քննվել մեծ, միջազգային կօնգրէսում, որ պէտք է կայանայ վաղը։ Ձեզ կարող ցաւ չը յայտնել, որ ֆինլանդական հարցի այսքան սուր կերպարանք ստանալը մասամբ պէտք է վերագրել և մեր շուէդական մամուլի բռնած խրոխտ դիրքին»։

Նիստից յետոյ տեղի ունեցաւ մի մեծ բանկէտ, որին մասնակցեցին նաև շատ օտարազգիներ։ Ես էլ հրաւիրվեցի, իբրև հիւր։ Պէտք է ասեմ, որ այդ բանկէտին ոչ մի ոգելից խմիչք չը կար, ոչ էլ գինի, գարեջուր, այլ միայն զովացուցիչ ըմպելիքներ։ Արտասանված ճառերի մէջ, որ ինձ թարգմանում էր ռուսերէն իմացող մի շուէդուհի օրիորդ, ես պէտք է յիշեմ մի դանիացի խմբագրի ճառը։ Գովելով նորվեգիական ազգի յատկութիւնները, նրա անսպառ եռանդը, գործունէութիւնը, նրա սէրը աշխատութեան համար և մանաւանդ նրա դեմօկրատական ձգտումները, «սակայն,—ասաց նա,—ես ամենևին չեմ հասկանում և երբեք չեմ ներելու դեմօկրատական շուէդական ազգին, որ նա այն րօպէին, երբ ամեն հնարաւորութիւն ունէր տնօրինելու իր բաղդը, որոշելու իր կառավարութեան ձևը, փոխանակ ընտրելու հանրապետական ձևը, գնաց կպաւ դարձեալ թագաւորութեան ձևի պոչից»։

Մի այլ դանիացի հռետոր ասաց. «Մենք դանիացիներս սօցիալ-դեմօկրատներ ենք. նորվէգիացիները՝ դեմօկրատներ են, իսկ դուք շուէդացիներդ՝ արիստօկրատներ էք, բայց էլի շատ լաւ մարդիկ էք» (ընդհանուր ծիծաղ)։

Շուէդական կանանց խաղաղութեան ընկերութեան փոխ-նախագահուհի օրիորդ Սվէա Բաքհօֆ (Svea Backhoff) մի քանի համակրական խօսք ասելով շարունակեց. «Հեռաւոր Կովկասից եկել է մի հայ գրող և խաղաղասէր (Հ. Առաքելեան) մասնակցելու համաշխարհային մի մեծ շարժման։ Այդ հանգամանքը ցոյց է տալիս, թէ ասիական հայ ազգը արդէն մտել է համաշխարհային մեծ գաղափարներն ըմբռնելու շաւղի մէջ. կեցցէ հայ գրող և խաղաղասէր Առաքելեանը»։ Վերջինս խօսք խնդրեց նախագահ Կարլ Զիւնդբլադից և արտասանեց հետևեալ ճառը.

«Պարոն նախագահ, տիկիններ և պարոններ, պատգամաւորներ սկանդինավեան երկիրների խաղաղասիրական ընկերութիւնների.

«Թոյլ տուէք մի օտարականի, մի հայ գրողի, որ եկել է մի շատ հեռաւոր երկրից՝ Կովկասից, մասնակցելու Համաշխարհային Խաղաղութեան XVIII կօնգրէսի աշխատութիւններին և որ բաղդ ունեցաւ այսօր ներկայ լինելու ձեր ժողովին, որ նուիրված է խաղաղութեան փառաբանութեան, արտայայտել այն զգացումները, որոնցով լցված է նրա սիրտը ի տես ձեր հիանալի երկրի։

«Արդէն մօտ 15 օր է, որ ես գտնվում եմ այս զմայլելի երկրում, և բոլոր իմ տեսածս միայն մի հետևանք է ունեցել—ծնեցրել է իմ մէջ հիացում և սքանչացում այն աստիճանի, որ անկարող եմ խօսքով արտայայտել։ Ես սքանչացած եմ մանաւանդ այն եռանդի, գործունէութեան վրա, որ ծաւալում է շուէդական ժողովուրդը, այն մեծ սիրոյ, ճաշակի վրա, որ այդ ժողովուրդը ունի դէպի աշխատութիւնը, գիտութիւնը, մարդկային բարոյականութիւնը և մարդասիրութիւնը։ Եւ մեզ հայերիս շատ լաւ ծանօթ է սկանդինավեան ժողովուրդների մարդկային գթասիրութիւնը։ Երբ 1896 և 1897 թ.թ. տեղի ունեցան Հայաստանի մեծ կոտորածները, սկանդինավեան երկիրները մեզ հասցրին նիւթական և բարոյական մեծ աջակցութիւն, կազմակերպելով մի հանգանակիչ և նպաստամատոյց յանձնաժողով Կօպէնհագէնում։ Եւ ես օգտւում եմ քաղում առիթից արտայայտելու, իբրև հայ, ամենախորին երախտագիտութիւնը, որ հայ ժողովուրդը տածեց դէպի այդ ազնիւ և վեհանձն երկիրները։

«Ես սքանչացած եմ նոյնպէս այն մեծ գործունէութեան վրա, որ ցոյց են տալիս սկանդինավեան երկիրները համաշխարհային խաղաղութեան դատի պաշտպանութեան համար. և այն ամենը, ինչ որ ես տեսայ, ուսումնասիրեցի, հասցրեց ինձ այն եզրակացութեան, որ եթէ երբևիցէ մարդկութիւնը կարողանայ լուծել սօցիալական ամենամեծ պրօբլեմը, այն է՝ պատերազմի ջնջումը և նրա տեղ համաշխարհային խաղաղութեան հաստատութիւնը, անկասկած, սկանդինավեան ազգերը մեզ կը տան առաջին օրինակը»։

Հ. Ա.

մանակամիջոցում, ցոյց է տալիս մեր դըպրոցների անկայուն, վերին աստիճանի անհաստատ վիճակը։ Իսկ երբ մի հաստատութեան գոյութեան պայմանները ժամանակաւոր են, երբ կասկածելի է նրա յարատևութիւնը, երբ հասարակութիւնը չը գիտէ թէ վաղն էլ բաղդը ժպտալու է իրան, թէ՞ դարձնելու է երեսը նրանից, այդ դէպքում բնականաբար ոչ ոք չէ ուզում լըջօրէն ու զբաղվել հասարակական որևէ կուլտուրական հաստատութեան առաջադիմութեան և զարգացման և ոչ էլ դրա մանաւանդ ապահովութեան խնդրով։

Այսպէս էլ եղել է մեր դպրոցների դըժբաղդ վիճակն անցեալում և դեռ այժմ էլ հասարակութեան յիշողութիւնից չեն անցել նրանց մարտիրոսական անցեալի տպաւորութիւնները։

Ահա թէ ինչու համար մեր դպրոցների առաջադիմութեան գործը միշտ կաղել է և այժմ ևս դպրոցական ներկայ աննախանձելի վիճակը դարձրել է մամուլի և հոգևոր իշխանութեան բարձրագոյն ներկայացուցչի՝ Վեհափառի ուշադրութիւնը իր վրա։

«Մշակի» վերջին առաջնորդողները, նըւիրված վերոյիշեալ խնդրին, առանձնապէս շեշտում են հայ ուսուցչութեան անապահովութիւնը, իբրև գլխաւոր պատճառներից մէկը մեր դպրոցների յետամնացութեան։

Եւ իրաւ, երբ ուսուցչական ծառայութեան նման մի շատ դժուարին, ծանր աշխատանքը չէ վարձատրվում կամ գնահատվում այնպէս, որ գոնէ հնարաւորութիւն տայ հայ ուսուցչին համեստ մարդավայել կեանք վարելու և ծերութեան կամ հիւանդութեան ժամանակ յոյս ունենալու, որ կայ մի հաստատութիւն, որ զբաղվում է նրա գոյութեան ապահովութեան խնդրով և չի թողնի հայ ուսուցչին հասնել խելագարութեան և ցնցոտիների մէջ թափառել փողոցներում ի զուարճութիւն փողոցային տղաների, կամ թօքախտով տառապելիս ընկնել բոսեակների միջավայրը գիշերային ապաստարանում և կամ ծերութեան հասակում աղերսելու, իբրև ողորմութիւն, գոնէ գործակատարի պաշտօն իր նախկին աշակերտին, իսկ յետագայում հարստացած և հայ ուսուցչութիւնը արհամարհող ու ծաղրող самодуръ վաճառականին, այն ժամանակ ուսուցչական ասպարէզը դառնում է միայն մի ժամանակաւոր պաշտօնավայր, մինչև աւելի ևս ապահով ու լաւ վարձատրվող տեղ գտնելը մեր թէ դիպլոմաւոր և թէ անդիպլոմ ուսուցիչների համար։

Ահա թէ ինչ է ներկայացնում մեր ուսուցչական ասպարէզը ոչ թէ միայն ծխական ստորին, այլև մինչև իսկ միջնակարգ և մանաւանդ ապահովված դպրոցներում։

Տասնեակ տարիներով մեր միջնակարգ և մինչև իսկ ստորին դպրոցներից փոքր ի շատէ ապահովվածները և կամ լաւ վարձատրողները, ինչպէս օր. Ներսիսեան դպրոցը, Գէորգեան ճեմարանը և այլք ծառայել են մեր ամեն տեսակ նորաւարտ համալսարանականների համար իբրև մի ժամանակաւոր կայան, որտեղ հեշտութեամբ ուսուցչական պաշտօն են ստացել լաւ ռոճիկներով և իրանց ապահովելով այդպիսով՝ մնացել են նրանք և ուսուցչութիւն արել այնքան ժամանակ, մինչև որ, ուսուցչութիւն անողը եթէ դիցուք եղել է բժիշկ կամ իրաւաբան, ձեռք է բերել լաւ պրակտիկա կամ չաղ պաշտօն, կամ հինգ տարին լրացրել է, որպէսզի իրաւաբանը ստանայ իրաւունք՝ կրելու երդուեալ-հաւատարմատարի տիտղոսը։ Ներկայումս էլ այս բանը անում են ոչ թէ միայն նորաւարտ համալսարանականները, այլ և չաւարտածներն ու դեռ ուսանող անուն կրողները...

Էլ չենք խօսում այլ և այլ դպրոցներ և մինչև իսկ համալսարան աւարտած կամ չաւարտածների մասին, որոնք անընդունակ գտնվելով մի կերպ որոշելու իրանց կոչման ասպարէզը կեանքի մէջ համաձայն իրանց ստացած ուսման և մասնագիտութեան՝ հեշտութեամբ անցնում են ուսուցչական ասպարէզը և հայ ուսուցչի անուան տակ սքօղում իրանց անընդունակութիւնը և մտաւոր սնանկութիւնը գոյութեան կռւի մէջ։

Իսկ թէ ինչ է լինելու այդ տեսակ ուսուցիչների գործունէութեան արդիւնքը, այդ արդէն հասկանալի է ամենքին, նոյնիսկ ուսուցչի կոչում չը կրող անհատին էլ։

Տողերիս գրողը ուսել է Ներսիսեան դըպրոցում և համարձակ կարող է ասել, որ եօթը տարվայ ընթացքում ունեցել է եօթն տեսակ տեսուչ և եօթանասուն տեսակ ուսուցիչ։

Մեր դպրոցները զուրկ են ձեռնհաս ուսուցիչներից. հայ ուսուցչութիւնը իր մտաւոր պատրաստականութեամբ չէ կանգնած իր կոչման բարձրութեան վրա, չէ վայելում հեղինակութիւն և վարկ ոչ թէ միայն շրջապատողների, այլև աշակերտների մէջ։ Ահա այս տեսակ գանգատներ ենք առհասարակ լսում ամեն կողմից։

Սակայն ո՞վ է մեղաւորը։ Ինչո՞ւ մինչև օրս առաջ չեկաւ հայ ուսուցչական կադր, որն, իբրև կորիզ, ծլէր ու ծաղկէր և տար արժանաւոր պտուղներ։ Մեղաւորը ինքը հասարակութիւնն է և այն մարմինները, որոնք կոչված են հսկելու մեր դպրոցների բարեկարգման գործին։

Ինչո՞ւ մինչև օրս հայ ժողովուրդը չը ստեղծեց այն հնարաւորութիւնները և պայմանները, որոնք առաջ բերէին հայ ուսուցիչների կադր, այսինքն բազմամեայ փորձված և ձեռնհաս ուսուցիչների գոնէ մի փոքրաթիւ խումբ, որն, աստիճանաբար ստուարանալով, մատակարարէր մեր դըպրոցներին իսկապէս ուսուցիչներ և ոչ թէ այնպիսիններին, որոնց համար կարելի է ասել՝ «եթէ մարդ չը դառան, գոնէ ուսուցիչ դարձան»։

Իսկ ի՞նչ պէտք է անել ստեղծելու համար ուսուցչական կադր և կամ ունենալու լաւ ուսուցիչներ։

Այդ բանի համար ամենից առաջ պէտք է գնահատել և ապահովել հայ ուսուցչի ծառայութիւնը։

Մեզ մօտ ուսուցչական ծառայութիւնը ոչ ըստ արժանւոյն գնահատվում է և ոչ էլ որևէ մխիթարական բան խոստանում ապագայի համար։

Ժամանակ է վերջապէս մի կողմ նետել այն պահանջը, թէ հայ ուսուցիչը, իբրև ազգասէր, հայրենասէր և այլն և այլն, պարտաւոր է ամեն զրկանքի ու նիւթական զոհողութեան դիմանալ։

Այո, հայ ուսուցիչը պէտք է գաղափարականը գերադասէ նիւթականից, սակայն նրան վիճակված զրկանքներն և զոհողութիւնները չը պէտք է անցնեն մարդավայել սահմաններից և ստորացնեն ուսուցչի անձնաւորութիւնը և նրա կոչման արժանապատուութիւնը։

Եւ շատ ուրախալի է, որ «Մշակի» առաջնորդողները մատնանշեցին մեր ուսուցչութեան ամենացաւոտ և մեր դպրոցական յետամնացութեան գլխաւոր և էական պատճառը, այն է՝ հայ ուսուցչի անապահովութեան վրա։

Իսկ երբ, ինչպէս լրագիրները հաղորդեցին, այդ նոյն խնդիրը այժմ դարձել է Վեհափառի հոգատարութեան առարկան, յոյս կարելի է տածել, որ գոնէ ապագայում այս կամ այն միջոցով հնարաւոր կը լինի գէթ մօտաւորապէս բարւոքել՝ հայ ուսուցչի ապահովութեան պայմանները։

Նախ պէտք է ստեղծել ուսուցչի համար տնտեսական-նիւթական տեսակէտից տանելի պայմաններ, որոնք հնարաւոր դարձնէին համեստ, ինտելիգենտ մարդուն վայել կեանք վարելու և ապա միայն պահանջել հայ ուսուցչից և՛ գիտութիւն, և՛ փորձառութիւն, և՛ հմտութիւն մանկավարժական ասպարէզի վրա, և գաղափարականութիւն և այլն։

Այժմս շատ նշանակալից է, որ մեր պարբերական մամուլի աւագագոյն ներկայացուցիչ՝ հեղինակաւոր «Մշակը» առաջ մղեց և հերթական դարձրեց հայ ուսուցչի ապահովութեան խնդիրը, և՛ մնում է այժմ, որ հոգևոր բարձր իշխանութիւնը հասարակութեան աջակցութեամբ, եթէ ոչ կատարելապէս, գոնէ մի որոշ չափով լուծէ այդ խընդիրը դրական կերպով։

Մեր դպրոցների իրաւական և ուսումնական մասը ծրագրված և որոշ պայմաններով առաջարկվում է կառավարութիւնից Կաթողիկոսին, իբրև մեր դպրոցների տէրտնօրէնին։ Կաթողիկոսը, իր հաւանութիւնը տալուց յետոյ դպրոցական ծրագրին, գործադրել է տալիս մեր դպրոցներում այդ ծրագիրը, որին փոփոխել կամ որից շեղումն անելը մեզանից չէ կախված։ Իսկ դպրոցների տնտեսական մասը և ուսուցչական ծառայութեան ու վարձատրութեան խնդիրը վերապահվում է մեր հոգևոր բարձրագոյն իշխանութեան։ Ուրեմն և ուսուցչի տնտեսական-նիւթական վիճակը միանգամայն կախված է մեզանից, և շատ ու շատ ամօթաբեր կը լինի մի հասարակութեան համար, եթէ նա իր ժողովրդական ուսուցչին պահէ կիսաքաղց և անապահով դրութեան մէջ։

Մինչդեռ ամեն մի կուլտուրական ժողովուրդ պարծենում է իր լաւ կազմակերպած ժողովրդական դպրոցով, որի ապահովութեան խնդիրը կազմում է իւրաքանչիւր համայնքի հոգատարութեան գլխաւոր առարկան։ Իսկ անկարելի է երևակայել մի լաւ ժողովրդական դպրոց անապահով և բաղդի քմահաճոյքին մատնված ուսուցչով։

Իմանալու համար թէ ինչ դեր է կատարում ժողովրդական ուսուցիչը ազգերի առաջադիմութեան ուղիի վրա, բաւական է հէնց միայն ծանօթանալ Գերմանիայի և Եապոնիայի վերածնութեան պատմութեան հետ, համոզվելու համար որ ժողովրդական ուսուցչի՝ աչքի չընկնող, համեստ, աննկատելի գործունէութիւնը հանդիսանում է գոյութեան կռւի մէջ ազգերի ինքնապաշտպանութեան ամենազօրեղ գործօններից մէկը։

Սակայն ինչպէս և ինչ միջոցներով հնարաւոր է հայ ուսուցչութիւնը ապահովել գոնէ ամենահամեստ չափով։ Այս վերին աստիճանի կարևոր և լուրջ խնդիրը չէ կարելի լուծել, չունենալով ձեռքի տակ մանրամասն և ճշգրիտ վիճակագրական տեղեկութիւններ հայ դպրոցների քանակի, որակի և նիւթական և այլ պայմանների մասին։

«Մշակը» առանձնապէս շեշտեց ուսուցչական փոխադարձ օգնութեան գանձարկղ հիմնելու համակրելի գաղափարը։ Այդ բանը և հեշտ իրագործելի է և դրամական կողմից առանձին դժուարութիւններ չի ստեղծի՝ գործնականապէս իրականացնելու համար այդ վերին աստիճանի համակրելի գաղափարը։

Ուսուցիչների փոխադարձ օգնութեան գանձարկղը պէտք է իր դրամական եկամուտները ստանայ մեր դպրոցներից։ Հայ դպրոցները կարելի է բաժանել երեք կարգի՝ գիւղական, գաւառական և նահանգական, նայելով թէ որտեղ է գտնվում դըպրոցը՝ գիւղում, գաւառական քաղաքում թէ՞ նահանգական քաղաքում։

Իւրաքանչիւր հայ դպրոց պարտաւոր է ամեն տարի իր ուսուցիչների թւի համեմատ ուղարկել ուսուցչական գանձարկղին մարդագլուխ՝ իւրաքանչիւր դասատուի համար, դիցուք, եթէ գիւղական դպրոց է՝ 2-ական ռուբլի, եթէ գաւառական է 3-ական և եթէ նահանգական է 5-ական ռուբլի։ Եթէ ենթադրենք, որ մենք ունենք ընդամենը 400 պաշտօնավարող ուսուցիչ, որից 200 գիւղական ուսուցիչներ, 100 գաւառական և 100 նահանգական քաղաքների, այն ժամանակ մեր վերը բերած ուսուցչական գանձարկղի համար որոշված տուրքը իւրաքանչիւր տարվայ համար կը հասնի 1200 ռ., որից և կարելի է տալ թոշակներ և նպաստներ՝ պայմանական կամ անդառնալի կերպով՝ ծերացած, հիւանդութիւնից տառապող, որևէ դժբաղդութիւնից աշխատելու անընդունակ դարձած և այլ պայմաններում։

Ուսուցչական գանձարկղի համար մեր առաջարկած դպրոցական տուրքը ոչ մի կերպ չէ կարող ծանրաբեռնել մեր մինչև իսկ ամենաաղքատ դպրոցի բիւջէն և իւրաքանչիւր դպրոց ուրախութեամբ կը մուծէ իրանից հասանելի լուման ուսուցչական գանձարկղը, գիտակցելով այն վսեմ մարդասիրական գաղափարը, որի համար գոյութիւն է ունենալու ուսուցչական գանձարկղը։

Անշուշտ և կը գտնվեն հարուստ բարեգործ անհատներ, որոնք դրամական նուիրաբերութիւններ անելիս չեն մոռանայ և հայ ուսուցիչների փոխադարձ օգնութեան գանձարկղի պէս գեղեցիկ ֆիլանտրոպիկ հաստատութիւնը։

Ոչ պակաս կարևոր է նաև հայ ուսուցչի ծառայութեան ապահովութիւնը ընթացիկ, սովորական պայմաններում։

Եթէ ներկայումս անհնար է այդ նպատակով հիմնական միջոցների գործադրումը, գոնէ անհրաժեշտ է և հնարաւոր հետևեալը. նախ՝ սահմանել մեր դպրոցների համար դասագնի մինիմալ քանակը օրինակ՝ գիւղական դպրոցի համար 20 ռ., գաւառական քաղաքի դպրոցի համար 30 ռ. և նահանգական քաղաքի դպրոցի համար 40 ռ., երկրորդ՝ պահել պաշտօնավարող ուսուցիչների ծառայութեան ցուցակը (формулярный списокъ), որից յայտնվի հարկ եղած դէպքում, թէ ո՛վ որտեղ և քանի տարի է ծառայել և ինչ արդիւնք է տուել։ Համաձայն ծառայութեան ցուցակի, ուսուցիչը կարող է ստանձնել աւագ ուսուցչի կամ տեսչի պաշտօն, տեղափոխվել դիցուք գիւղում տարիներով ծառայելուց յետոյ գաւառական կամ նահանգական քաղաքի դպրոց և այլն, և ընդհակառակը։

Մեր այս յօդուածում բերված առաջարկներով ուզում ենք խնդիրը լուսաբանած լինել սկզբունքային և իրագործման հեշտութեան տեսակէտից և այդ պատճառով էլ չենք պնդում ոչ մեր առաջ բերած թւերի քանակի վրա, որոնք կարող են փոփոխվել, ոչ էլ մեր առաջարկների կատարելութեան վրա։

Ա. Նազարեթեան

ԵՒԼԱԽ-ՇՈՒՇԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ՇՈՒՐՋԸ

Ով շուշեցի է, ով գէթ իբր ամառանոց ճանաչում է Շուշին, անշուշտ անձկութեամբ սպասում է տեսնել գոմշի սայլերի տեղ Ստէֆենսոնի շոգեշարժը, որը դիւրութիւն պիտի տայ ազատվել այն սոսկալի ճանապարհորդութիւնից, որին ենթակայ են եղել և են՝ քաղաքացին թէ գիւղացին, հարուստ ու աղքատ և Շուշու ամառային այցելու հիւրերը։

Վաղուց է որ երկաթուղու հարցը կենսական է դառել, սակայն մինչև այսօր միայն ցանկութիւններ էին լսվում, իսկ իրական ձեռնարկը մնում էր դարձեալ հարց։ Երկաթուղին Ղարաբաղին պիտի պարգևէ նոր կեանք, որը անչափ գնահատելի է մեր թանգագին հայրենիքի համար։

Մ. Մ. Սարուխանեանը, որ ներկայումս նախաձեռնող կարապետն է այդ խիստ կարևոր գործի, վերջերս զետեղել է «Մշակի» 152-րդ և 153-րդ համարներում բաւական երկար բացատրութիւն այդ խնդրի առիթով։

Ով ճանաչում է Մ. Սարուխանեանի հեզաբարոյ բնաւորութիւնը և համբերող ոգին, անշուշտ կը զգայ, թէ որքան վիշտ են պատճառել նրան զանազան թէր և դէմ յօդուածները, որոնց հեղինակները իրանց գրիչը, ինչպէս Մ. Սարուխանեանն է գրում, ծառայեցրել են անախորժ դերին, որից ստիպված հրապարակ է եկել մանրամասն բացատրութեամբ։ Մենք այն հաւատին ենք, որ նրա խօսքը անկեղծ է, որ նրա ջերմ ցանկութիւնն է գործը տանել ժողովրդի միջոցներով, որի տէրը լինի ինքն ժողովուրդը, այլապէս նրան ճանաչողները ազնըւութեամբ կը խոստովանեն, որ նա իբր յանդուգն նախաձեռնող ամեն տեսակ առևտրական գործերի՝ ամենայն հեշտութեամբ կարող է գործը տանել, առանց ժողովրդի աջակցութեան։

Մենք մեր կողմից կասենք հետևեալը.

1) Պարոնայք հետաքրքրվողներ, դիմեցէք Մ. Սարուխանեանին, մանաւանդ որ ինքն ուրախութեամբ խոստանում է բացատրութիւն տալ, ապա հրապարակ եկէք լրագրութեան մէջ։

2) Սարուխանեանը լինելով հին և հանրածանօթ վաճառական, իրաւունք չունենք նրան չը հաւատալու։

3) Գործը դրված է օրինաւոր հիմքերի վրա և դիրեկտօրները Թաղիևի ու Ռիլսկիի պէս մարդիկ են, որոնց սակայն կասկածելը աւելի քան ծիծաղելի կը լինէր։

4) Արար աշխարհի առաջ յայտարարված է, որ ակցիաները ծախվում են բանկում և անաջողութեան դէպքում պէտք է փողը վերադարձվի տէրերին 4 տոկոսով։

5) Էլ ի՞նչ անհասկանալի կամ կասկածելի բան կայ, պարոններ, որ դուք ժողովրդին երեխայի տեղ դնելով՝ «փըխկ» անելով ուզում էք վախեցնել։

Մենք վերջացնում ենք մեր ասելիքը՝ խորհուրդ տալով Մ. Սարուխանեանին, որ շատ էլ ասէ-կօսէներին ուշադրութիւն չը դարձնի, այլ իր ձեռնարկած գործը առաջ տանի համարձակ կերպով. հօ գիտէ որ իրան համակրողներն էլ շատ-շատ են։

Ա. Յովսէփեան

Մոսկվա, 24 յուլիսի

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Դաշտ (Ներքին-Ագուլիս), 23 յուլիսի

Այստեղ սարսափելի քանակութեամբ խոտի մորեխ է առաջացել ու ոչնչացնում է այգիների, դաշտերի խոտերը։ Մորեխն այնպէս է ուտում խոտը, որ մնում են միմիայն չոփերը։ Մեծ վնաս է սպասվում։ Գիւղացիք չը գիտեն ինչով առնեն այդ պատուհաս-միջատի առաջը։

Անցեալ օր ժողովուրդը, ըստ հին սովորութիւնների, մատաղ էր կտրել, որ հեռանայ՝ ըստ իրանց կարծիքի՝ մեղքերի շատութեան պատճառով ուղարկված ցասումը, բայց ի հարկէ մատաղը ոչ մի նշանակութիւն չէ ունենում կրծող մորեխների վրա։

Արշալոյս Տէր-Յովհաննեանց

Սղնախ, 26 յուլիսի

Մինչև այժմ մեր կանայք երեկոյթներում, հաւաքոյթներում ժամանակ էին անցկացնում լոտօ խաղալով։ Այդ խաղը դեռ ևս անմեղ է և տանելի։ 1894 թւից կանայք սկսեցին լոտօ խաղալ կլուբում. շաբաթը մի օր (հինգշաբթի) կլուբի դահլիճը յատկացված էր կանանց։ Այդ թւին մենք առիթ ունեցանք մասնիկ պախարակելու կանանց այդ քայլը «Մշակում»։

Սակայն ժամանակները փոխվեցին։ Լոտօ խաղալը վերանում է, լոտօ խաղացողներին ծաղրում են։ Լոտօյի փոխարէն մեր կանայք սկսեցին թղթի խաղալ, այն էլ զարհուրելի խաղ՝ «բանկ»։ Խաղում են ոչ միայն հարուստ տիկիններ, այլ և չքաւորներ։ Խաղում են կլուբում (այստեղ «բամս»), խաղում են երեկոյթներում, այլ և մասնաւոր կերպով խումբ-խումբ հաւաքվում են տներում և խաղում են «բանկ»։

Շատ պարզ է, որ այս թղթախաղը կործանիչ ազդեցութիւն է ունենում ամուսինների գրպանների վրա, մանաւանդ որ տիկիններն առաջվայ կոպէկների և աբասիների տեղ այժմ տանում են տալիս մանէթներ, թումաններ։ Մեղաւոր են ոչ միայն կանայք, այլ և տղամարդիկ, որոնցից տիկինները սովորեցին «բանկ» խաղալ։ Երբ հարցնում էք կանանց, թէ ինչո՞ւ են «բանկ» խաղում և ոչ լոտօ, պատասխանում են. «Լոտօն այլևս մօդա չէ. ինչ անենք, բաս ժամանակ ինչպէս անցկացնենք»։

Սղնախը չարիքի բոյն է, որից վարակվում են գաւառի աւաններն ու գիւղերը։ Եւ յիրաւի, շնորհիւ Սղնախի, թղթախաղն իր ճիւղերն է գցել և գիւղերում։ N. N.

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 26 յուլիսի

Կովկասեան լեռնաշղթայով երկաթուղու գծի անցնելու, մեր հարուստ երկրի նպաս-

---

ԹՌՈՒՑԻԿ ԱԿՆԱՐԿ

ՎՍԵՄ ՊԱՏԿԵՐԻ ՄԻ ԽՈՐՇԸ

(Ուղևորական տպաւորութիւններից մի պատառիկ)

Արևը մայր էր մտնում արևան ծովի մէջ։ Նրա սկաւառակը խոշորացել էր, խոշոր և անճառագայթ, վստահութիւն տալով աչքին՝ առանց շլանալու զննել այդ սքանչելի հրագունդը իր բոսորային ձորձի տակ։ Այդ օր երկնքի այդ կտորը, ուր փառաւոր արքան իջնում էր իր ծովային լողարանը, անամպ էր [illegible]

տափարակի վրա—անբաւ հացադաշտ և անսահման արօտավայր, ուր գետ, առու և լճացած ջրամբարներ կարծես մշտադալար են պահպանում այդ անհուն տափարակ տարածութիւնը, հազիւ ուրեք ալեծածան ևլէջով հիւսիսում, և հսկայ կոծիծներով կամ Կիկլոպեան գագաթներով հարաւում, իբրև առաջաւոր կարապետներ երկնապող շղթային, Պրոմէթեւսեան կախարդային լեռնաշխարհին։

Ով գիտէ պատմութիւնը, նրա աչքի առաջ այստեղ բացվում է էջը Հերոդոտեան Սկիւթների, Սարմատների անհամար հորդաների, [illegible]

այն բարձր, խորին և խորհրդաւոր վսեմութիւնը, այն մեծասքանչ գեղեցկութիւնը, ուր ստուերները անհուրութեան ազդումն են տալիս, մեր բնաշխարհի այս մերկ ու անպաճոյճ գեղեցկութիւնը նախադաս է իմ աչքում, քան այն կոկետաւոր և օծված ու սնգուրված, վարսագեղված ու ծաղկազարդված գեղեցկութիւնը։

Այնտեղ հրապոյրը կայ. այստեղ խորհրդաւոր վսեմութիւնը։

Այնտեղ զուարթածիծաղ ֆէյաներն են պար գալիս. սա դևերի մթնաշխարհն է, ուր խորհուրդը յղացման մէջ է և լինելքի [illegible]

հեծող մարդիկ սովորութիւն են արել ամոքել կամ մոռանալ ալկոհոլի գոլորշիների մէջ։

Բոլորովին այլ է Կովկասի անապատը, արշաւող ցեղերի այս բանկատեղին, ջրաւէտ ու պարարտարօտ՝ մնուցանելու համար անթիւ ձիերի երամակներ և ոչխարների հօտեր ու կովերի նախիր։ Ծովերից ու լեռնաշղթայից ամրափակ պատսպարված անհուն տարածութիւնը, ուր սակայն աչքը ձիգ ժամերով՝ մինչ շոգեկառքի մեքենան արագ-արագ լափում է միջոցը՝ ոչ ծով է տեսնում և ոչ լեռնաշղթայ, զարթ է տալիս պատմագէտ ուղևորի երևակայութեանը. զրոյցները, հերոդոտեան հիւսուածքները, [illegible]

լել էր Հինգ գագաթների *) վրա—բնութեան անձեռակերտ հինգ փիրամիդներ, որոնք առաջինը զմայլիչ գեղեցկութեամբ երևան են գալիս տեսութեանը՝ և հսկայապէս արձանանում են նրա առջև, որը չորս օր շարունակ, անընդհատ սլընթացութեամբ միջոցակուլ վիշապի, ընկղմված էր անծիր հարթադաշտերի միապաղաղութեան մէջ՝ զուրկ որևէ նշմարելի ծածանումներով կամ կոհակաւորութեամբ։

Դուք, լեռնաշխարհի առաջաւոր հսկաները, կախարդիչ գագաթներ, որոնց խորքերում բուժարար զօրութիւններն են թագնված՝ դէպի իրանց ձգելով, հիւսիսից [illegible]

*) [illegible]

տաւոր պայմանների և մեր գիւղատնտեսական մթերքները շուկայում գնահատվելու շնորհիւ՝ վերջին տարիները մի առանձին հետաքրքրութիւն է զարթել դէպի գիւղատնտեսական գիտելիքները։ Հետզհետէ Կովկասի զանազան կողմերում բացվող կուրսերն ապացոյց են այդ բանին։ Կաթնատնտեսութիւնը, մեղուաբուծութիւնը և [illegible], որոնք գիւղացիութեան համար խոշոր արդիւնաբերութիւն և ապահով կեանք ստեղծող միջոցներից ամենազօրեղներն են, շնորհիւ գիւղատնտեսական դպրոցների բացակայութեան՝ չափազանց նահապետական ձևերով են մշակվում։

Մեր գիւղատնտեսական մթերքները շուկայում աւելի գնահատվելու և ընտիր տեսակներ ստանալու համար դեռ մենք շատ ուսումնասիրութիւններ և կատարելագործութիւններ պէտք է մտցնենք մեր գիւղատնտեսութեան մէջ։ Յիշածս ամառային կուրսերը գալիս են, եթէ ոչ բոլորովին, գոնէ մասամբ հարուածելու հինը և խոշոր ծառայութիւն մատուցանելու մեր հում նիւթերի մշակութեան գործում և ընդարձակելու գիւղացու ապրուստի միջոցները։

Այդ կուրսերից մէկն և աչքի ընկնողն է Մ.-Ղարաքիլիսայում այս երկու տարիները գործողը, որը աւանդւում է տեսական և գործնական կաթնատնտեսութիւն։ Այս տարի մօտ 40 հոգի գիւղական ուսուցիչներ և կողմնակի անձնաւորութիւններ, հաւաքված Կովկասի զանազան ծայրերից, ամենայն հետաքրքրութեամբ ունկնդրում են աւանդելի կաթնատնտեսութեան տեսականին և փորձնականին։ Սովորողները պատրաստում են կաթից զանազան մթերքներ՝ կէֆիր, կումիս, զանազան տեսակ պանիրներ, կարագ, սեր և թթուասեր։ Կուրսի ղեկավարներն են—տեսականից՝ Ա. Թամամշեանը, իսկ գործնականից՝ Մ. Դիլանեանը։ Պէտք է ասել, որ թէ տեսականը և թէ գործնականը կանոնաւոր կերպով առաջ են ընթանում։ Բացի յիշեալ ղեկավարներից՝ երբեմն գալիս են Ալ. Քալանթար, Ա. Աթանասեան և այլ գիւղատնտեսներ, գիւղատնտեսութեան զանազան ճիւղերի մասին խօսելու։

Ամսիս 25-ին գիւղս եկաւ Ալ. Քալանթարը իր նախկին դասախօսութիւնը շարունակելու։ Այս անգամ կարդաց երկու դասախօսութիւն՝ առաջինում կանգ առնելով անասուններին կերակրելու զանազան ձևերի վրա, իսկ երկրորդում՝ կաթի բաղադրիչ մասերից ստացված նիւթերի մասին։

Մեր անասնապահութեան յետամնացութեան գլխաւոր պատճառներից մէկն անասուններին լաւ, սննդարար և կանոնաւոր չը կերակրելն է։ Գիւղացին անասունների արդիւնաւէտութեան վրա բոլորովին ուշադրութիւն չէ կարողանում դարձնել. այնքան է կերակրում կենդանուն, որ մինչև գարուն կարողանայ գոյութիւն պահպանել. իսկ գարունը բացվելու օրից մինչև ձմեռ կենդանին հազիւ կարողանում է կազդուրել իր մարմինը, որի պատճառով էլ անասունն այն արդիւնքը չէ տալիս, ինչ որ պէտք է սպասել։ Այդ առաջանում է գլխաւորապէս խոտի պակասութիւնից։ Գիւղացին ամբողջ ձմեռվայ խոտի պաշար չը կարողանալով հաւաքել՝ ստիպված է լինում համարեա ամբողջ ձմեռը դարմանով կերակրել անասուններին. իսկ դարմանը չէ տալի այն սննդարար նիւթերը, որ պահանջում է անասունի օրգանիզմը։ Բայց ինչպէս կերակրի գիւղացին անասուններին, երբ խոտ չունի։

Դասախօսը երկար կանգ առաւ այդ կէտի վրա և թւեց կերակրելու մի քանի ձևեր, որոնցից ամենաէժանը և նպատակայարմարը պալարաւոր (ճակնդեղ, գազար և այլն) բոյսերով կերակրելը գտաւ։ Պալարաւոր բոյսերը, խառնած դարմանի և այլ բաների հետ, տալիս են համարեա այն նիւթերը, ինչ որ պահանջում է կենդանու օրգանիզմը, և այդ բոյսերը չափազանց նպատակայարմար են գիւղացու տնտեսութեան համար, որովհետև պահանջում են շատ քիչ տեղ և տալիս 10—20 անգամ աւելի բերք, քան հացահատիկները։ Որտեղ կայ առատ խոտ, պէտք է անասուններին խոտ տալ, իսկ որտեղ չը կայ, յիշված բոյսերով կերակրել։

Երկրորդ դասախօսութեան մէջ կաթից ստացված արտահանութեան նիւթերը թւելով ցոյց տուեց նրանց օգուտները և պատրաստելու եղանակներն, այնուհետև դասախօսն երկար կանգ առաւ պանիրների պատրաստութեան եղանակի և կովկասեան տեսակների վրա։ Գոյութիւն ունեցող պանիրների պատրաստութեան վերաբերմամբ համարեա նոյն գործողութիւնն է կատարվում, բայց իւրաքանչիւր փոփոխութիւն կաթի տաքութեան աստիճանում և մերանի քանակութեան վերաբերմամբ պանրի տեսակը փոխում է։ Այդ փոքրիկ փոփոխութիւններից է՝ որ մենք այժմ ունենք կովկասեան պանիրների բազմաթիւ տեսակները՝ տուշի, օսետինեան(?), քիւփի, չանախ, չէչիլ և այլ պանիրներ, որոնք իւրաքանչիւրն էլ իրանց առաւելութիւններն ու պակասութիւններն ունեն։ Այնուհետև դասախօսը կանգ առաւ չանախ պանրի վրա, որը ամեն բանով մրցում է եւրոպական պանիրների հետ, բայց պակասութիւնը նրանումն է, որ առանց աղաջրի չէ պահվում։ Վերջում դասախօսը կոչ արեց ունկնդիրներին ուսումնասիրելու կովկասեան պանիրների բոլոր տեսակները և իւրացնել այն գիտութիւնը, որ գոյութիւն ունի ժողովրդի մէջ, և ապա աշխատել կատարելագործել գոյութիւն ունեցող մթերքները։

Յ. Շ.

Բ ո ր վ ա ն ս ա ր ա, 24 յուլիսի

Խոլերան մուտք գործեց և մեր գաւառի մի երկու գիւղը։ Այն զգուշութիւնը և նախնական միջոցները, որ գործ ենք դնում զերծ մնալու այդ անկոչ հիւրից, եթէ գործ դրվէին մշտապէս գիւղերի մաքրութեան վրա, կարելի էր համարձակ ասել, որ մեզանում խոլերան երբէք մուտք չէր գործի։ Պօղոս-Քիլիսա գիւղում մուտք գործելուց յետոյ՝ խոլերան անցել է։ և Վերին-Աղդան, ուր մեռան մի օրում երկու եղբայրներ՝ Ար. և Ալ. Յակոբեանցները։ Ժողովրդի մէջ սարսափ ընկաւ, շատերը փախան սարերը։ Բայց շնորհիւ պրիստաւ իշխ. Բէկտաբէկեանի ձեռք առած եռանդուն միջոցների՝ այդ հիւանդութիւնը ամենակարճ ժամանակում անհետացաւ։ Թէև մեռածների հարևաններում հիւանդացողներ եղան 6 հոգի, բայց բժ. Տէր Գրիգորեանցի ցոյց տուած միջոցներով բժշկվել են. հիւանդացածին դնում են վաննայում (տաք ջուր) և շփում մերզում։ Այժմ այլևս հիւանդ չը կայ, և խաղաղ կեանքը իր սովորական ընթացքն ստացաւ։ Մեր տանուտէրը, պէտք է ասած, շալունակ գնում էր Վերին-Աղդան և վարձած պահապաններին հսկում ու ժողովրդին խրախուսում չը փախչել, այլ մաքառել այդ հեշտ բժշկվող ցաւի դէմ։ Իսկ մեր գիւղում խոլերան չը համարձակվեց մտնել շնորհիւ սանիտարական մարմնի և ոստիկանութեան, որոնք ամեն օր հսկում են մաքրութեան վրա։ Երանի թէ բոլոր գիւղերը մաքրութեան օրինակը վերցնէին մեր գիւղից, որպէսզի ամեն տարափոխիկ հիւանդութիւններից զերծ մնային։

Ինչպէս տեղեկացայ՝ խոլերան մտել է Վերին-Աղդան մի հիւանդ թաթի միջոցով, որին երկու եղբայրները լողացրել են սառը ջրում, որից և իրանք հետևեալ օրը հիւանդացել և մեռել են։

Այժմ գիւղացիք լաւ են հասկանում՝ թէ մաքրութեամբ և զգուշութեամբ կարելի է զերծ մնալ խոլերայից, թէև 1892 թ. խոլերան բազմաթիւ զոհեր տարաւ թէ մեր և թէ Վերին-Աղդան գիւղերից։ Գաւառի մնացած գիւղերը զերծ են։

Ասում են, որ Թուրքերի մէջ դէպքեր են եղել և գաղտնի են պահվում և մեռածներին գիշերով ծածուկ փախցնում են սարերից իրանց գիւղերը։ Թուրքերը ամսիս 23-ից սկսել են քօչել սարերից, և եթէ ճիշդ լինի, որ նրանց մէջ խոլերա է երևացել, ապա այդ ցաւը կարող է անհնելի չափեր ստանալ Թուրք գիւղերում, որից գուցէ վարակվեն հայ գիւղերը։

Եղանակները մէջ ընդ մէջ անձրևների շնորհիւ մեղմացել են։

Պեծ

—

Մ ե ղ ր ի, 20 յուլիսի

Ամսիս 14-ին, օրը ցերեկով, հասարակութեան առաջ, փողոցի դարաւոր չինարու հովանու տակ, երկու հոգի թարմ ճիպոտի մի-մի փունջ ձեռքներին կազմ ու պատրաստ սպասում էին տանուտէր Ա. Գաբրիէլեանցի հրամանին, իսկ նրանց առաջ կանգնած էր մի ողորմելի թզուկ արարած, թզուկ ֆիզիկականով, մտածելակերպով, իր աղքատութիւնով ու գիրքով ողորմելի մի մարդ։ Նա մի երկու ձմերուկ էր գողացել մի ունևորի արտից։ Ցանցաւորը, կանգնած՝ տանուտէրի առաջ, խոստովանում էր իր գողութիւնը, որ կատարել է միմիայն քաղցը յագեցնելու նպատակով։ Բայց տանուտէրը անողոք էր։

— Պառկեցրէք դրան,—եղաւ տանուտէրի հրամանը։

Եւ յանցաւոր Կոլյային երեսի վրա՝ չոր գետնին պառկեցրին։ Ապա մէկը ոտներին, իսկ միւսն էլ գլխին նստած՝ ճիպոտի հարուածներ սկսեցին իջեցնել իրար ետևից...

Լսվում էին մէկ՝ ճիպոտների զարկի ձայնը, մէկ՝ տանուտէրի սպառնական հարցը.

— Էլ ինչ ես գողացել...

Իսկ թշուառականը աղեկտուր ձայնով ասում էր.

— Յիսուս Քրիստոս վկայ, մէլիք, միայն ձմերուկ եմ գողացել, ներեցէք...

Եւ չը գտնվեց մէկը՝ յիշեցնելու թէ տանուտէրին և թէ հասարակութեանը՝ պատժի ուրիշ ձև ընդունելու մասին։

Եփ. Վարդանեան

ՋՐԻ ՀԱՐՑԸ

—

Նոր-Բայազէտ, 23 յուլիսի

Ժողովրդական տնտեսութեան մէջ ջրի հարցը առաջնակարգ տեղ է բռնում, քանի որ ջուրն է հողագործական արդիւնաբերութիւնը բարձրացնողը, այն ինչ անջուր տեղերի հողի մշակութիւնը միանգամայն կորցնում է իր արգասաւորութիւնը։ Այդ տեսակէտից ահա մեզանում ևս, իբրև հողագործական մի վայրում, հերթական է դարձել ջրի հարցը՝ ցանքսերը ոռոգելու վերաբերմամբ։

Մեր քաղաքը ունի մօտ 5000 դեսեատին թէ վարելահողեր և թէ խոտատեղեր, որոնք, քիչ բացառութեամբ, անջրդի են։ Քիչ բացառութեամբ ենք ասում, քանի որ մի աննշան մաս հողաբաժինների և քաղատեղերի, որոնք ընկած են քաղաքիս արևմտեան կողմի դաշտային մասերում, ջրվում են գարնանը ձիւնակոյտերի հալոցներով, իսկ ընդհանրապէս բոլոր մնացած տափերը մնում են բնութեան քմահաճոյքին ենթակայ։ Եթէ պատահում է տարին անձրևոտ է լինում, ցանքսերը, նոյնպէս և խոտատեղերը բաւարար արդիւնք են ունենում, իսկ երբ երաշտութիւն է տիրում, վայը գալիս է հողագործին տանում, նա իր ցանած սերմն էլ չէ վերցնում...

Ահա այդ հանգամանքներն ի նկատի առնելով, ցանքսերը ոռոգելու նկատմամբ, տարիներից առաջ հրապարակ է եկել ջրի հարցը, որը քաղաքացիների բուռն տենչանքն է։ Պէտք է ասած, որ տեղիս գաւառապետը, որի սրտին միշտ մօտ է եղել ժողովրդական բարօրութեան խնդիրը, շատ անգամ է արծարծել մեր հանդերին ջուր մատակարարելու հարցը, չը նայելով որ ջուր հանել մեր սարերում և ջրել հազարաւոր դեսեատին հողաբաժիններ՝ ընկած զանազան խորտուբորտ վայրերում, սար ու ձորերում այնքան էլ հեշտ բան չէ, քանի որ դա կապված է ահագին ծախքերի և նիւթական զրկանքների հետ։

Մեր հանդերում ջուր հանելու համար ի նկատի է առնվել «Ղանլի-գեօլ» կոչված լճակը, որը գտնվում է մեր գաւառի սահմանագլխին, քաղաքիցս դէպի արևմուտք՝ Երևանի գաւառի մօտ, Սարունչների եայլաղատեղին կից։ Այդ ջուրը, որ շատերի կարծիքով ձիւների հալոցքներից և հեղեղներից բաղկացած մի լճակ է, մօտ 20 վերստ հեռու է քաղաքիցս և ունի շատ բարդ և լեռնոտ ճանապարհ, որտեղից պէտք է նոյն իսկ տունելով անցկացնել ջուրը դէպի մեր կողմերը։ Բացի այն մանր-մունր բլրակներն ու ապառաժոտ վայրերը, ջրի ճանապարհը կտրում է նաև Գեղարքունեաց լեռնաշղթան, որից անցկացնելու մէջ է միայն կայանում ջրանցքի դժուարութիւնը։ Սակայն ջրից ստացված օգուտները այնքան ակներև են և այնքան բազմակողմանի, որ պէտք է յաղթել այդ դժուարութիւնները, նոյնպէս և գալիք ծախքերը։

Բացի այն, որ տարիներից առաջ քանի քանի անգամ հետազօտելու նպատակով կարող անձինք գնացել են դիտելու Ղանլի-գեօլը, ուսումնասիրելու նրա ջուրը և ճանապարհի անցքերը, ամսիս 14-ին կրկին այդպիսի մի հետազօտութիւն կատարվեց պաշտօնապէս, երբ Երևանից այստեղ գալով ինժեները, քաղաքագլխի և այլոց հետ գնաց դիտելու այդ ջուրը, որի խորութիւնը չափելու համար հարկաւորվեց մի փոքր նաւակ, որի վրա նստելով պէտք է չափվէր լճակի տարածութիւնը, խորութիւնը և այլն։

Ինչպէս լսում ենք, կառավարութեան սրտին ևս մօտ լինելով ջրի հարցը, մեր աղքատ քաղաքի հողագործութիւնը մի փոքր շահեցնելու վերաբերմամբ, աշխատում է իր կողմից ևս նպաստել ջրի հարցին։ Բայց թէ ինչով կը վերջանայ այդ յոյժ կարևոր խնդիրը, կը գրեմ իր ժամանակին։

Գ. Սինանեան

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԴԻՄՈՒՄԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Մոսկվայի հայ ուսանողական համերկրացութեան վարչութիւնը ուղարկել էր մեզ տպելու այն ուսանողների ցուցակը, որոնք իրանց պարտքը չեն հատուցել ուսանողական դրամարկղին։

Մենք զգուշացանք տպելու այդ ցուցակը։

Որովհետև նախ քան ցուցակը հրատարակելը անհրաժեշտ էր տեղեկանալ, թէ արդեօք այս անձերը. որոնց անունները լոյս աշխարհ պէտք է հանվէին իբրև զանցառուների, ստացե՞լ են որևէ նախնական ծանուցում կամ առաջարկ ուսանողական բիւրօյի կողմից։

Մեր հարց ու փորձը ցոյց տուեց, որ այդպիսի ծանուցում չէր արված և պարտական համարվողները առաջին անգամ լրագրից պէտք է գիտենան, որ նրանցից պահանջ է անվում։

Հարց ու փորձը ցոյց տուեց, որ ցուցակի մէջ կան անձեր, որոնք ներկայումս աւելի ապահով չեն, քան իրանց ուսանող ժամանակ։ Պարզվեց նոյնպէս, որ կան անձեր, որոնք պարտք չեն համարել իրանց ստացած օժանդակութիւնը, այլ իբրև մի բարեգործութիւն, որը կատարվել է առանց [illegible] պարտաւորութեան։

Պարզվեց և այն, որ ցուցակում նշանակված մի քանի անձեր արդէն վճարել են ուսանողական դրամարկղին իրանց վերցրած գումարները։ Վերջապէս յայտնվեց, որ ցուցակում յիշատակված անձերից մի քանիսը վաղուց վախճանվել են։

Ցաւենայն դէպս՝ անուններ հրատարակելը այնքան ծանր քայլ է, որ այդ պէտք էր անել՝ բոլոր միւս ձևականութիւնները կատարելուց յետոյ, այն է՝ պէտք էր առաջ դիմումներ անել իւրաքանչիւր մարդու առանձին, տեղեկացնել նրան պարտք համարվող գումարի քանակի մասին, ստանալ բացատրութիւն և ապա իբրև վերջին միջոցի դիմել անունների հրատարակութեան։

Այն հիմնարկութիւնը, որ վստահանում է դիմել վճռական միջոցի, պէտք է նախօրօք իր բոլոր պարտականութիւնները կատարի՝ մարդկանց պատիւը պահպանելու և ծանր թիւրիմացութիւններ չը ստեղծելու։

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Մոսկվայի «Голосъ Москвы» թերթում զետեղված են մի քանի տեղեկութիւններ բժ. Աղամալեանին սպանող Արշակ Մարտիրոսեանի մասին։ Բաղուածօրէն առաջ ենք բերում հետևեալ կէտերը.

Մարտիրոսեանն իրան անուանում էր համալսարանաւոր։ Նա սկիզբներում բնակարանից դուրս էր գնում առաւօտները և վերադառնում էր կէսօրից յետոյ ժ. 3-ին, ասելով տանտիրոջը որ ամեն օր լինում է կլինիկաներում դատաստանա-բժշկական անդամահատութիւններին։

Մարտիրոսեանը առողջակազմ, 25 տարեկան, բեխերով՝ բայց ածիլված միրուքով երիտասարդ էր. նրա դէմքը ծածկված էր պզուկներով։ Թամարան ըստ երևոյթին 16 տարեկան նիհար մի կին էր և թողնում էր մռայլված ու չը զարգացած աղջկայ տպաւորութիւն։ Նա շատ տարօրինակ կերպով էր պատասխանում անգամ ամենասովորական հարցերին։

— Դուք քանի՞ քոյր և եղբայր ունէք։

Երբեմն պատասխանում էր ութ, երբեմն՝ տասներկու։

Այն հարցին, թէ ովքեր են նրա ծնողները, պատասխանում էր՝

— Չը գիտեմ։

Իսկ յետոյ խաբխբում էր։

Արշակ Մարտիրոսեանը երբեմն գիշերները տուն էր վերադառնում մենակ՝ ազնւացեղ ձիու վրա հեծած։

Զատկից առաջ Մարտիրոսեանն ստացաւ Բաղդասարովայից (նրա զոքանչը) 2000 ր.։ Ստանալով փողերը՝ նրանք շարունակում էին նոյն գիշերային կեանքը։

Մի անգամ, Արշակի դուրս գնալուց յետոյ, Թամարային գտան անզգայ դրութեան մէջ՝ մահճակալի վրա պառկած։

Կողմնակի մարդկանցից ոչ ոք չէր լինում Մարտիրոսեանների մօտ։ Մի անգամ միայն մի քանի օրով հիւր եղաւ նրանց մօտ Կովկասից եկած մի ծեր հայուհի, որ ազգային տարազով էր հագնված։ Թամարան նրան «մայրիկ» էր կոչում, բայց յայտնի չէ, թէ արդեօք պառաւ կինն իսկապէ՞ս նրա մայրն էր։ Կարծում են, թէ ոչ։

Յուլիսի կէսերին Մոսկվայից հեռանալիս Մարտիրոսեանները իրանց տանտիրուհուն պարտ մնացին 23 ր., որի համար Արշակ Մարտիրոսեանը նրան տուեց պարտամուրհակ ստորագրելով «Արշակ Մարտիրուզով»։

Բժիշկ Ն. Աղամալեանին սպանող Մարտիրոսեանի կինը՝ Թամարան Թիֆլիսի նահանգական դատարանի կարևոր գործերի քննիչ Րուսանովի կարգադրութեամբ արձակված է կալանաւորութիւնից 5,000 ր. գրաւականով։

«Утро Россіи» լրագրի ասելով՝ Թիֆլիսի ոստիկանութիւնը պահանջած է եղել Մոսկվայի ոստիկանութիւնից Մարտիրոսեան զոյգի այնտեղ թողած կողովը։ Ոստիկանութիւնը բացել է կողովը, որի մէջ գտնվել են միայն հին շորեր, ձերմակեղէն և թղթի կտորներ։

ԽՈԼԵՐԱ

—

◆ Բիւլլետեն.—Յուլիսի 28-ի առ. ժամը 9-ից մինչև յուլիսի 29-ի առ. ժամը 9-ը Թիֆլիսում խոլերայով հիւանդացել են 3 հոգի։ Հիւանդանոցում կային 35 հոգի, առողջացել են 3, մեռել է 1, մնում են 37 հոգի։

◆ Թիֆլիսում յուլիսի 28-ին հիւանդացան խոլերային նշաններով և ուղարկվեցին խոլերային բարակները. 1) Պետրոպաւլովեան գերեզմանատան մշակ պարսկահպատակ Իսահակ Տօմօ-օղլին և 2) Աւճալեան փող. № 31 տանը ապրող պարսկահպատակ Յարութիւն Մուղդուսի-Նուրօ, 36 տար., որ բժշկվում է իր բնակարանում։ Հիւանդացածների բնակարանը ախտահանված է։

—

28 յուլիսի

Պ ե տ ե ր բ ու ր գ.—Խոլերայով հիւանդացան 68, մեռան 31, առողջացան 20։ Հիւանդներ կան 857 հոգի։

Պետերբուրգից Նովոչերկասկ է ուղարկվել բժիշկների մի խումբ խոլերային համաճարակի դէմ կռւելու համար։

Պէնզէնի նահանգապետի համաձայնութեամբ, տեղական աւագ-երէցը Պէնզէնի նահանգի համաճարակով բռնված երեք գաւառներն է ուղարկել է կոյսերի մի խումբ ողորմած քոյրերի պարտականութիւններով։

Մոսկվայում խոլերայով հիւանդացել են օրվայ մէջ 2 հոգի և 1-ը մեռել։ (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Թիֆլիս է եկել նախկին վարդապետ Եղիշէ Մուրադեան։ Մենք առիթ ունեցանք ծանօթանալու նրա ջրաբաշխական ծրագիրների հետ, որոնցով նա յայտնի եղաւ վերջերումս Հարաւային Ռուսաստանի մի քանի քաղաքներում։ Արդարև, Մուրադեանը արել է շատ հետաքրքրական դիտողութիւններ, ժողովել է Արևելքի ջրաբաշխութեան մասին գնահատելի տեղեկութիւններ, ընթերցասիրել է ոռոգման վերաբերեալ շատ աշխատութիւններ և կազմել է ջրաբաշխական գործի մասին մի ամբողջացրած տեսութիւն։ Թիֆլիսից այս օրերս նա կուղևորվի Հիւսիսային Կովկաս, իսկ երկու ամսից յետոյ կը գայ դարձեալ Թիֆլիս, որտեղ նա մտադիր է կարդալ զեկուցում իր մշակած տեսութեան մասին։ Նա կարդացել է զեկուցումներ Օդեսսայում, Քիշնևում և շատ ուրիշ քաղաքներում։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատել է հացի համար հետևեալ սակագինը. փուռի հացը 1-ին տեսակի ֆունտը 4 կ., 2-րդ տեսակինը՝ $3\frac{1}{2}$ կ., 3-րդ տեսակինը՝ 3 կ. և սև հացինը՝ $2\frac{1}{2}$ կ.։ Թոնիրի հացի 1-ին տեսակինը՝ ֆունտը $4\frac{1}{2}$ կ., 2-րդ տեսակինը՝ 4 կ., 3-րդ տեսակինը տեղական ալիւրից՝ 3 կ.։ Լաւաշ հացը 1-ին տեսակինը՝ $4\frac{1}{2}$ կ. և 2-րդ տեսակինը 4 կ.։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը առաջարկել է քաղաքային վարչութեանը՝ առայժմ ի կատար չածել քաղաքային դումայի յունիսի 21-ին կայացրած որոշումը «Վակէ» թաղամասի գլխաւոր փողոցները սալայատակելու մասին և շտապել ներկայացնել նախ այդ մասի ուրուագիծը, փողոցների յատակագիծը և սալայատակման նախահաշիւը։

◆ Թոքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութիւնը իր տեխնիկների միջոցով յուլիսի 27-ից ձեռնարկել է Աբասթումանում թոքախտաւորների սանատորիայի տեղի կարգաւորութեանը։ Շէնքի կառուցումը սկսվելու է առաջիկայ գարնանից։

◆ Քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողների վերջին ժողովում պարզվել է, որ հանգուցեալ քաղաքագլուխ իշխ. Վ. Ն. Չերքեզովի անունով մի հատ թոշակաւոր պահելու համար անհրաժեշտ է հաւաքել 2,500 րուբլի։ Այդ դրամագլուխը կազմելու նպատակով ծառայողները յատկացնում են իրանց ռոճիկներից որոշ տոկոս։

◆ Քաղաքային վարչութեան տուած տեղեկութեան համաձայն Թիֆլիսի քաղաքային 11 ձրի թէյարանները յաճախում են օրական 20,000 հոգի։

◆ Երկրագործութեան դեպարտամենտը յանձնարարել է ագրոնոմ Ս. Ն. Տիմոֆէյեվին ներկայացնել մանրամասն նախագիծ իր նախահաշւով՝ Քութայիսի նահանգի Օզուրգէթի գաւառում թէյ փոքրիկ գործարան կառուցանելու համար։

◆ Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը դիմել է բժ. Ի. Վացաձէին՝ խնդրելով կազմակերպել ձրի ժողովրդական դասախօսութիւններ խոլերայի մասին ռուսերէն և տեղական լեզուներով։

◆ Կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը թոյլատրել է ի կատար ածել Ալէքսանդրոպոլի քաղաքային դումայի որոշումը՝ Օրթա-Քիլիսա գիւղի հասարակութեանը քաղաքապատկան արօտատեղիներից՝ 200 քառ. սաժէն տարածութիւն յատկացնելու գիւղական ուսումնարանի համար շէնք կառուցանելու նպատակով։

◆ Դատաստանական հաստատութիւնների գործերը վերաստուգութեան ենթարկող սենատոր Րէյնկէն, վերադառնալով Ախալցխայից, անցել է Քութայիսի նահանգը և այլ ևս Թիֆլիս չի վերադառնայ։

◆ Օգոստոսի 20-ին Թիֆլիսից վերադառնալու է Կիէվ էքսկուրսիա։ Գրվել ցանկացողները պէտք է դիմեն Թիֆլիս՝ Բոլշայա-Վանքսկայա տ. № 3. Միխայիլ Բաքրաձէին։ Ճանապարհավճարը արժէ 6 րուբլի։

◆ Պսիխօ-նէվրոլոգիական ինստիտուտի էկսկուրսիան, որ եկել էր մայիսի 15-ից, բաժանված է երեք խմբակի։ Առաջինը ուղևորվում է Թիֆլիսից օգոստոսի 24-ին, երկրորդը (Թիֆլիսից)՝ սեպտեմբերի 5-ին, իսկ երրորդը (Քութայիսից) սեպտեմբերի 15-ին։ Ցանկացողների ցուցակագրութիւնը դադարեցվում է ճանապարհվելուց 15 օր առաջ, իսկ դրամների ընդունելութիւնը՝ 10 օր առաջ։ Ժամանակին չը մտցնողները զրկվում են իրանց վերապահված տեղից։ Առաջին երկու խմբակների համար պէտք է դիմել Թիֆլիս, Սրէտէնսկայա, 8, Սաֆարեանին։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Բագուի քաղ. վարչութեանը թոյլատրված է կովկասեան բարձր իշխանութեան կողմից՝ ծախսել 140,000 րուբլի Բագու քաղաքի փողոցները սալայատակելու նպատակով, 250,000 րուբլի տղայոց գիմնազիայի շէնքի կառուցման և 25,500 րուբլի էլ Թոքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Աբասթումանում բացվելիք սանատորիայում մահճակալներ պահելու համար։

◆ Յուլիսի 26-ին, իր բնակարանում ողբերգական մահով մեռել է Բագուի հասարակական պատկառելի գործիչներից մէկը՝ քաղաքային դումայի ամենահին ձայնաւոր Քրիստափոր Սերգէևիչ Անտոնեանը։ Նա խոշոր դեր է կատարել Բագուի ինքնավարութեան կեանքում ութսունական թւականներին։ Նա եղել է երկար ժամանակ և Բագուի Մարդասիրական Ընկերութեան նախագահ։ Մահվան դէպքը տեղի է ունեցել հետևեալ պարագաներում։ Հանգուցեալը լոյս 26-ի գիշերը ժամը 2-ին վերադառնալով կլուբից՝ պառկում է քնելու։ Իր մշտական սովորութեան համաձայն, նա վառում է ծխախոտը և լուցկին անզգուշութեամբ ձգում է անկողնի վրա։ Դրանից սկսում է վառվել ներքնակը, վերմակը և ինքն էլ ծխախեղդ է լինում քնած ժամանակ։ Երկրորդ օրը, յուլիսի 26-ին, առաւօտեան ժամը 7-ին աղախինը ուզում է հաւաքել սենեակները, զգում է մխահոտ տանտիրոջ սենեակի կողմից, որը ներսից՝ փակված էր։ Աղախինը սկսում է դուռը ծեծել և ոչ մի ձայն չը լսելով ներսից, օգնութեան է կանչում հարևաններին։ Երբ բաց են անում դուռը և սենեակը մաքրվում է ծխի քուլաներից, նրանց առաջ պատկերանում է սոսկալի մի տեսարան. մնացող մահճակալի վրա փռված էր Քրիստափոր Սերգէևիչէ

անշնչացած, այրուածքից սևացած դիակը։ Հրդեհը հանգցնում են և խեղճն էլ բժիշկ կանչում, բայց արդէն ամեն ինչ վերջացած էր։ Հանգուցեալը երկար տարիներ քաղաքային վարչութեան անդամ է եղել և Դէսպոտ Զէնովիչից յետոյ ընտրվել է նաև Բագուի քաղաքագլուխ, իսկ վերջերս վարում էր Բագուի քաղաքային առաջին փոխադարձ վարկի ընկերութեան դիրեկտորի պաշտօնը։

Չը նայելով 70-ամեայ հասակին, նա Բագուի ձայնաւորներից ամենաեռանդունն էր, քաղաքային գործերին լաւատեղեակը և պարտաճանաչը իր պարտականութիւններին։

Բագուի նման մի քաղաքի համար, ուր հասարակական չիտակ ու տոկուն գործիչների կատարեալ սով է տիրում, Քրիստափոր Սէրգէեվիչի մահը զգալի կորուստներից մէկը պէտք է համարել։

✦ Յուլիսի 24-ին, Սաբունչի գիւղին մօտիկ, Բալախանեան խճուղու վրա, սայլի մէջ գտել են սպանված մի երիտասարդի դիակ՝ դաշոյնի 18 վէրքերով մարմնի զանազան մասերում։ Նոյն տեղում էլ ընկած էր դաշոյնի երկու հարուածներով վիրաւորված ձին։ Սպանվածին ճանաչել են։ Նա Բագւում ապրող սայլապան Աղալար Վարդազարեանցն է։ Այդ գազանային սպանութիւնը կատարելու համար կասկածվում են Շէխ գիւղի բնակիչ Մ. Մարտիրոսեանցը և Էդին գիւղի բնակիչներ Նիկոլայ Յակոբեանը և Սուլէյման Աւանէսեանը։ Այդ երեքն էլ կալանաւորված են արդէն։ Աւանէսեանը խոստովանել է, որ սպանութիւնը կատարել է ինքը միայնակ։ Այնուամենայնիւ սպանութեան հանգամանքները ցոյց են տալիս, որ նա մենակ լինել չէր կարող, և որ եղել են մի քանի հոգի։ Քննութիւնը շարունակվում է։

(«Б.»)

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Շուշի, 24 յուլիսի

Ամսիս 23-ին, տեղիս ամառային ժողովարանի դահլիճում, Ստ. Դեմուրեան տուեց մի համերգ։

Համերգը բաղկացած էր 3 բաժնից՝ թւով 14 երգից. կար նաև երկսեռ քառաձայն խումբ։

Համերգը սկսվեց Կոմիտաս վարդապետի ներդաշնակած «Հորովելով», որ երգեց խումբը բաւական աջող։ Դեմուրեան հանդէս եկաւ 3 բաժնում։ Նա երգեց «Լէ, լէ նամանը», «Осень» երաժշ. Չայկովսկիի, «Վերջին վարդ» և «Համեստ աղջիկ» երգերը աջող և գեղեցիկ կերպով։

Ղարաքէշիշեան այս անգամ ևս հանդէս եկաւ 2 երգի մէջ. առաջին բաժնում երգեց Էրլիխի «Ангелъ»-ը, իսկ երկրորդ բաժնում «Пѣснь о вѣщемъ Олегѣ»-ը՝ երաժ. Դեմուրեանի. երգվեց այս երգի հայերէնը՝ խմբի հետ միասին։ Նա մի աւելորդ անգամ ևս ցոյց տուեց իր շնորհքը։

Յիշատակութեան արժանի է նաև օր. Ա. Դաւթեան, որ երգեց «Хри занъ тема», «Մի լար բլբուլ», «Уголокъ» և «То былъ сонъ» երգերը։ Օր. Դաւթեան ունի, անպայման, լաւ ձայն, բայց նա դեռ մշակված չէ։ Եթէ նրա ձայնը մշակվի և ստանայ կանօնաւոր երաժշտական կրթութիւն, կարող է լաւ ույժ դառնալ ապագայում։ Օրիորդը ընծայ ստացաւ մի ծաղկեփունջ։

Խմբի երգածներից յիշատակենք նաև «Тече ричка» մալօրօսիական երգը՝ երաժ. Լըսենկօյի, «Навъ нана» վրացերէն երգը՝ երաժ. Դեմուրեանի, «Գնաց աչուն»՝ երաժ. Դեմուրեանի, «Верховыно»՝ երաժ. Լըսենկօյի և «Հէյ-բէկը»՝ «Շուշան» օպերայի Նախերգանքը՝ երաժ. Կարա-Մուրզայի։ Բոլոր երգերը, մանաւանդ վերջինը, շատ աջող էին։

Համերգը վերջանալուց յետոյ երկսեռ հոծ բազմութիւնն աղմկալից և երկարատև ծափահարութիւններով վարձատրեց Դեմուրեանին, որ երգեց «Ալագեազը»։ Ոգևորված հասարակութիւնը մի շքեղ ծաղկեփունջ մատուցեց Դեմուրեանին։ Ոսկու-Ձօն

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. Լօռեցեան. «Ղազախեցի Ալէքը», վէպիկ, Թիֆլիս, 1910 թ., գինն է 10 կոպէկ։

«Ղազախեցի Ալէքը» անփորձ մի գրուածք է, որ պատմում է գիւղական մի պատանու գլխին եկած արկածքները։

Վէպիկի այն մասը, որ վերաբերում է գիւղին, արտացոլում է մի որոշ չափով հեղինակի գիւղական կեանքի հետ ծանօթ լինելը. բայց ամբողջ գործը միամիտ և թոյլ մի յօրինուածք է։

Գրքոյկը բաղկացած է 31 փոքրադիր էջերից։

Վէպիկը գրված է թեթև ոճով, մաքուր լեզուով, որի մէջ երբեմնապէս պատահում են գաւառական բառակազմութիւններ։

Գրքոյկի մէջ շատ են սրբագրական սխալները։ Ա. Ք.

А. Кипенъ. „Обрѣзка винограда". Изданіе новая библіотека „Вѣстникъ Виноделія", Одесса, 1910 г., цѣна 20 коп.

Դա մի գեղեցիկ աշխատութիւն է, որ պարունակում է իր մէջ խաղողի վազը կտրելու, խնամելու, բարեձևելու եղանակները։

Բազմաթիւ նկարները դարձնում են գրուածքը աւելի ևս դիւրամատչելի և շօշափելի ընթերցողի համար. նկարների թիւը 47 է։

Նկարագրված են և այն գործիքները, որոնցով կատարվում են այն գործողութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են վազը կտրտելձևելու համար։

Գրքոյկը բաղկացած է 48 երեսից, տպված է մաքուր։ Կարելի է յանձնարարել մեր այգեգործներին։ Ա. Ք.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ցիւրիխ, 2 օգոստ. (ն. տ.)

Ներկայ նամակով մենք դիմում ենք Ա. Օլթեցեանին.

1909 թ. յունիսի 25-ին «Մշակի» № 135-ում ես ձեզ բացարձակ բանագող հրատարակեցի և «ձեր» ընդհանուր Դիդակտիկա գիրքը՝ ամբողջապէս բանագողութիւն։ Դուք ինձ նոյն լրագրի էջերում (№ 149) «զրպարտիչ» անուանեցիք և սպառնացիք մարմնական դատարանին յանձնել իմ «աբարմունքը»։ Ես ձեզ կրկին պատասխանեցի նոյն տոնով, կրկնելով իմ ասածները և պատրաստակամութիւնս յայտնեցի («Մշակ» № 154, յուլ. 18) հրապարակով երևան գալ իմ իսկական անունով և ձեզ հետ դատարան գնալ։

Այդ օրից անցել է ուղիղ 1 տարի, և դուք... գաղտնի մեծ լռութիւն էք պահպանել... Այդ հանգամանքը ես կրկին յայտարարել ցանկացայ, որ ընթերցող հասարակութիւնը գիտենայ, խօսեմ ձեր լեզուով, թէ «ով է բանագող, և ով զրպարտիչը»....։

Այս տողերի երևան գալուն շահագրգռված է նաև «Մշակի» խմբագրութիւնը, որին դուք՝ այնչափ յանդուգն տողերով դրել էիք իբր ընթերցողներին մոլորեցնողի, անճիշդ տեղեկութիւններ հաղորդողի դերում։

Եւ զարմանալին այն է, որ հէնց դուք էք եղել, որ մտնանշել էք գրագողութեան չարիքը մեր մամուլի և գրականութեան մէջ։

Կօմենտարները աւելորդ են։

Այժմ ստորագրում եմ իմ իսկական անունը։

Վահան Տէր-Աբրահամեան (Փրայեան)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Ալիզանի հայ հասարակութեան

Ստաւրոպօլ (Նահ.), 19 յուլիսի

Պարոններ!

Մի լինէք այն մարդկանց նման, որոնց համար ասված է. «յԱստուծոյ ոչ երկնչէին և ի մարդկանէ ոչ ամաչէին»։

Դեռ 1906/7 ուսումն. տարվայ ռոճկիցս ձեզ վրա մնացած 187 րուբլուց միայն 100 րուբլի ուղարկեցիք ինձ երկու տարվայ ընթացքում և այն էլ հազար ու մի բիւրաբուշութիւնով։ Մնացած 87 րուբլուց 37 րուբլին էլ ձեզ եմ բաշխել դեռ շատ վաղուց։ Այժմ թոյլ կը տաք ձեր ծառային հարցնելու՝ թէ երբ բաղդ կունենամ ստանալու ուսուցչական ռոճիկիս մնացորդ այդ 50 րուբլին։

Ձեր դպրոցի 1905/6 և 1906/7 ուս. տ. տ. աւագ ուսուցիչ՝ Խաչ. Տէր-Ենօքեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 19 յուլիսի

Լիլաւա թաղի Հայկազեան-Թամարեան ուսումնարանների նախկին հոգաբարձութեան հաշիւները և գործունէութիւնը քննելու համար յունիսի 27-ի ծխականների ընդհանուր ժողովում ընտրված յանձնախմբի տեղեկագիրը ներկայացաւ յուլիս 4-ի ընդհանուր ժողովին։ Տեղի ունեցած թեր ու դէմ վիճաբանութիւններից յետոյ հասկացվեց, որ հոգաբարձութիւնը շատ անհոգ և անփոյթ էր գտնվել վերաբերութեամբ ուսումնարանների նիւթականին և կրթական առաջադիմութեանը։ Ժողովը ծանրացաւ աւելի երէցփոխ Ներսէս Բալաեանի տուած հաշիւների վրա. ոչ կանօնաւոր հաշւեմատեան կար, ոչ գէթ բանաւոր հաշւետւութիւն, որ փոքր ի շատէ բաւարարութիւն տային հասարակութեան։ Շինութեան համար շինել տրված հազարաւոր աղիւսները անյայտացել էին մէջտեղից և անգրագէտ դերձակը անկարող եղաւ իրան արդարացնելու։ Զայրացած հասարակութիւնը «ընկերների դերձակին» գամեց պալատանքի սիւնին։

Հոգաբարձութեան հաշւետետրերը թէև համեմատաբար կանօնաւոր էին, սակայն ինչ-ինչ հաշիւներ մութը մնացին։ Օրինակ՝ վիճակախաղի գործը ոչ մի համոզիչ բան չը ներկայացրեց. թէ ինչպէս է կատարվել՝ այդ յայտնի չեղաւ. յայտնի է միայն այն, որ Մարաղայից և այլ վայրերից մամուլի միջոցով վերջերս բողոքում են վիճակախաղերի տոմսերի մասին և պահանջում հաշիւ։ Վիճաբանութեան ընթացքում ապացուցվեց, որ հոգաբարձութիւնը առանց նախապէս թեմական խորհրդին վաւերացնել տալու տարեկան նախահաշիւը, թոյլ էր տուել իրան անհաշիւ ծախսել անձեռնմխելի գումարներից 5000 րուբլի՝ դըպրոցները դատապարտելով նիւթական սնանկութեան։

Որպէսզի ապացուցած լինենք, որ Լիլաւայի նախորդ հոգաբարձութիւնը անփոյթ է եղել դէպի ուսումնարանների նիւթականի հետ նաև կրթականը՝ մանկավարժական տեսակէտից, առաջ ենք բերում մի կարևոր հանգամանք և դատապարտում նրա ագիտութիւնն ու գործելակերպը։ Ուսումնարանի ուսուցիչ-տեսուչ Պիօնեան, 150 թուման վարձով իր վրա էր առել անցած տարի նաև կենտ. ուսումնարանի ֆրանսերէն լեզուի դասերը։ Դեռ մի կողմ թողնենք տեսչի կողմնակի առևտրական պարապմունքները, այն է՝ որ նա շինում է լուացքի օճառ ու ծախել տալիս Էկօնօմ ընկերութեան վաճառատնում, ասացէք, խնդրեմ, ո՞րտեղ է տեսնվել, որ մի ուսումնարանի տեսուչ իբաւունք համարէ իրան ծախել իր արդէն ծախած ժամերը մի ուրիշ հաստատութեան։

Ուսուցիչների համար չէ հարցը. միթէ տեսուչը պարտական չէ իր ժամերն ամբողջովին նուիրել այն խեղճ ուսումնարանին, որից իբրև վարձ ստանում է մօտ 800 թուման տարեվարձ։ Անփոյթ չէ՞ հոգաբարձութիւնը, որ թոյլ է տուել տեսչին պարապտացնել դրպանն ի վնաս ուսումնարանների։

Նոր հոգաբարձութիւնը ընտրվել է արդէն։ Արդեօք նա կընթանայ կանօնաւոր շաւղով թէ կը հետևի նախորդի սխալ օրինակին, դա ցոյց կը տայ մօտիկ ապագան։

Ի դէպ պարտք ենք համարում յիշատակել, որ մեզանում հոգաբարձուների համար սովորութիւն չէ եղել ուսուցիչներից և տեսուչներից կրթութեան վկայականներ պահանջելը, որ որոշ լինէին իւրաքանչիւրի ուսումնական ցենզն ու այս ու այն առարկայի մէջ ունեցած ընդունակութիւնը, և այդ պատճառով ամեն մի եկւոր, կչռելով հոգաբարձական մարմինների գիտակցութիւնն առ հասարակ, իրան ցոյց է տուել բարձրագոյն կրթութեան տէր և համալսարանական, որ խոշոր բաժինն ստանայ դասագների մէջ։ Տիրող այս սովորութիւնը լինելով միանգամայն սխալ հէնց կրթական գործի հայեցակէտից՝ մենք յանուն մանուկ սերնդի կրթութեան կոչ ենք անում և խորհուրդ ենք տալիս Թաւրիզի հոգաբարձուներին, որ անպայման վկայական կամ դիպլօմ պահանջեն ուսուցիչներից ու տեսուչներից, եթէ ցանկութիւն ունեն, որ իրանց խնամքին յանձնված կրթարանները առողջ հիմունքների վրա կառուցված լինեն։

Հայկազուն

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

28 յուլիսի

ԲԱՐՆԱՈՒԼ։ Կալանաւորված է կողոպտիչների մի խումբ, որը գործում էր ժողովրդի ստորին խաւերում։ Նրանք կորզում էին դրամներ, խոստանալով վերադարձնել կրկնապատկված քանակով, և կէսը լրացնում էին կեղծ թղթադրամներով։

ՎՈԼՕԳԴԱ։ Նահանգի մէջ բացվել է գաւառական առաջին զեմստվային դրամարկղը։ Զեմստվային վարչութիւնը պետական բանկից ստացել է 10,000 րուբլի մանր վարկի դրամարկղի շրջանառութեան համար։ Փոխառութիւնները տրվելու են կօօպերատիվներին ու մասնաւոր անձանց։

ԵԱՐՕՍԼԱՎԼ։ Ռեաբինսկում կազմված է մի կօմիտէտ, որը պէտք է հոգ տանէ Ալէքսանդր II կայսրի համար արձան կանգնեցնելու ի յիշատակ գիւղացիների ազատագրութեան յիսնամեակի։ Բացված է այդ նպատակով հանգանակութիւն։

ՍԻԶՐԱՆ։ Վերին Մազ գիւղում հրդեհումից այրվել է 42 տուն։

ՀՌՈՄ։ Կոմս Կավուրի ծննդեան 100-ամեակը հանդիսաւոր կերպով տօնել են ամբողջ Իտալիայում։

ԲՕՍՏՕՆ։ Յուլիսի 27-ին երկու անգամ պատահած հրդեհից այրված է 50 տուն։ Վնասը հասնում է միլիօն դոլլարի։

ԲԵՐԼԻՆ։ Թիւրքիային վաճառված նաւերը յուլիսի 31-ին Վիլհելմսհաֆից կուղարկվեն Թիւրքիա։

ՕԴԵՍՍԱ։ Ցերեկվայ ժամը 5 և 50 րոպէին ժամանեց Մեծ Իշխանուհի Միլիցիա Նիկօլայէվնան իր երեխաներով ու շքախմբով։ Կայարանում դիմաւորեցին զինուորական և քաղաքացիական բարձր իշխանութիւնների ներկայացուցիչները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Այրվեց Գայէվսկիի գրասենեկային գրքերի գործարանը։ Ոչնչացել են մեքենաներն ու նիւթերը։ Վնասը յայտարարված է 400,000 րուբլի։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր. գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.։ Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ. Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բագու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 9 ր. ցեր., Բագու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № 74/75 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.։ Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երևան՝ 10 ժ. 9 ր. առ.. և այտանից դէպի այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.։ Պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.։ Արագ № գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 7/8 8 ժ. 28 ր. առ. Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բօրժօմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.։ Մարդատար № 9/10 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ.

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ.։ Մարդատար № 11՝ 6 ժ. 58 ր. առ. (այս գնացքը Բաթում չէ գնում)։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.։ Պօստատար № 4՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ.։ Մարդատար № 6՝ 11 ժ. 4 ր. առ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73՝ 6 ժ. 8 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 33 ր. երեկոյեան։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ մարդատար № 9/10 8 ժ. 8 ր. երեկ.։ Մարդատար № 7/8 6 ժ. 28 ր. առաւ.

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐ
„ՆԱՐԶԱՆ" | „ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ №20"

Առ. և Ա. Մ.

Սեզոնական

ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ (ալկալեան) №№ 4, 4 նոր, 6, 17, 18, 18 բիւվ. 2, 19։ ԲԱՏԱԼԻՆԵԱՆ (անփոխարինելի լուծողական)։ ՍՄԻՐՆՈՎԵԱՆ-ԵՐԿԱԹԱՅԻՆ (պարունակում է մկնդեղ)։ ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԼԻՄՈՆԱԴՆԵՐ (վերացնում է տապը)։ ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԵԱՆ ԱՂ (փոխարինում է № 17 ջրին)։ ՀԵՂՈՒԿ ԱԾԽԱԹԹՈՒ, միանգամայն մաքուր, ստացված հիւսիօվօդսկի «Նարզանից»։

Զգուշացէք կեղծումներից! Վերջ

ՋՐԵՐԻ ԵՒ ՄԹԵՐՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՀԵՍՏԻՆ—ТИФЛИСЪ, Головская, № 10.

Ածխաթթւի պատուէրների և մանրամասն նկարագրութիւնների ու պրէյս-կուրանտների համար դիմել՝ Пятигорскъ, Управленіе водъ.

(20, 30) (M. 209548) 847. 2—2

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վորօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՁԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Ջրաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—81

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ

Աչքի հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւնը ամեն օր

Առաւօտեան ժամը 10—1

Երեկոյեան ժամը 5—7

Վելիամինօվսկայա փող. № 8

(օ. մ.) 564. 100—31

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բաղալեանց Ս. ԴՊՐԻ

կազմած կրօնի գրքերը։

1) Կրօնի դասատուութիւնը Ա. բաժանմունքում, ուղեցոյց ուսուցիչների համար. գինը 40 կ.։

2) Կրօն Ա. բաժ. աշակ. համար (բարոյախօս. առակներ և Յիսուսի կեանքից պատմուածներ). գինը 15 կոպ.։

3) Կրօն Բ. բաժ. աշակ. համար (նահապետների կեանքից պատմուածներ). գինը 20 կոպ.։

Դիմել «Գուտտենբերգ» և «Կենտրոնական» գրախանութներին։ Շուտով լոյս կը տեսնի «Կրօն» Գ. տարի։

(չ. ու. կ.) 867. 3—2

Ախալքալաքի հայոց ծխական երկսեռ ուսումնարանների համար հարկաւոր է

ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ

միջնակարգ կրթութեամբ, շաբաթական 18 դասով 800 րուբ. ռոճիկով։ Ցանկացողները դիմելու են մինչև օգոստոսի 10-ը հետևեալ հասցէով. г. Ахалкалаки. Предсѣдателю попечителю И. Арутюнянцу.

Լոյս են տեսել և վաճառվում են բոլոր գրախանութներում

Ա. ՍՊԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

կազմած դասագրքերը

1)	«Թւաբանական խնդիրներ և օրինակներ», Ա. տարի (առանձին գրքով)	12 կ.
2)	«Թւաբանական խնդիրներ և օրինակներ», Ա. պրակ, I և II տարի, դ. տպ.	25 կ.
3)	Նոյն, Բ. պրակ, III տարի, գ. տպ.	30 կ.
4)	Նոյն, Գ. պրակ, IV տարի, բ. տպ.	30 կ.
5)	Նոյն, Դ. պրակ, V տարի	40 կ.
6)	Նոյն, Ե. պրակ, VI տարի	50 կ.
7)	«Ձեռնարկ Թւաբանութեան»	50 կ.

Պահեստը գտնվում է «ԳԻՐ» գրավաճառանոցում.

(Վելիամինօվսկայա փող. տ. № 7)

(չ. ու.) Գրավաճառներին 25% զեղչ։ 868. 2—2

ՄԱՄՈՒԼԻ ԲԻՒՐՕ

(ԱՂԲԻՒՐ-ՏԱՐԱԶԻՆ կից)

ՄԵԿ ՄԻԼԻՕՆ 700 ՀԱԶԱՐ

քառ. սանտ. ընտիր ԿԼԻՇԷ փայտի, պղնձի, պղնձի և ցինկի վրա տրվում են վարձու պարբերական հանդէսների, դասագրքերի, այմանախների, ալբոմների, օրացոյցների համար։ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ ամեն տեսակ կլիշէների պատուէրներ, որ պատրաստվում են Եւրոպայի հռչակաւոր արուեստանոցներում։ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ տպագրական գործի հետ առնչութիւն ունեցող ամեն տեսակ պատուէրներ։ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ԵՆ ցանկացողների համար օրացոյցներ, գրքեր, ալբոմներ, բրօշիւրներ, պիէսներ և այլն և այլն։

Դիմել Тифлисъ, Бюро Печати. Малатовская № 5.

(չ. ու.) 810. 0—8

ՏԱՐԱԾ ԳԼԽԱՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ

75.000, 40.000, 20.000, 15.000, 10.000 ԵՒ ԱՅԼՆ.

ԿԱՌԱՎԱՐՉ. ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ բաժանված ՀԻՆԳ կարգի, որ խաղացվում է Վարշավայի Պետական բանկում։

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹ. մասնաւոր անձերին անմիջականապէս տոմս չէ ծախում։

Տոմսերի վաճառումը կատարվում է լիազոր-կօլլէկտօրների միջոցով։

Պօստային և վիճակահան. աղիւսակներն ուղարկելու ծախսերը բանկի հաշւին։

Տարած գումարները վճարում ենք իսկոյն՝ տոմս ներկայացրած օրը։

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ՝

I կարգ. յուլիսի 27-ին և 28-ին 1910 թ.
II » օգոստ. 27-ին և 28-ին 1910 թ.
(հին տոմարով)

I կամ II կարգերին մասնակցելու գներ.

(առանց իրաւունքի՝ մասնակցելու միւս կարգերին)

ա) ԴՈՒՐՍ ԳԱԼՈՎ տոմսի արժէքը՝ տանելու դէպքում.

Ամբողջ տոմսը 8 ր. ½ տոմսը 4 ր., ¼ տոմսը 2 ր.։

բ) ԱՌԱՆՑ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼՈՒ տոմսի արժ.՝ տանելու դէպքում.

Ամբողջ կամ 4/4 տ. 10 ր., ½ տ. 5 ր., ¼ տ. 2 ր. 50 կ.

1/10 տասն ամբողջ տոմսերի . . . . 10 ր. — „

1/20 „ „ „ . . . . 5 ր. — „

ԲՈԼՈՐ 5 ԿԱՐԳԵՐԻ ՓԱՅԵՐԸ. 1/5 մ. տոմսի 19 ր. 60 կ.

Ընդունվում է մասնավճարով՝ 1/10 „ „ 10 ր. — „

կէսը պատուիրելուց, կէսը՝ 1/20 „ „ 5 ր. — „

նոյեմբերին։

Մինչև 5 ր. գումարը կարելի է ուղ. պօստային մարկաներով։

Հասցէ հեռ. համար.

Банкирскій Домъ
ВАРШАВА, БРАТСКАЯ 18.

Л. В. ЛАНДАУ и Ко.

„ВАРШАВА ЛАНДАУБАНКЪ"

(ա. օ.) (B. 42738) 750. 3—2